МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ
КАФЕДРА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

Стасішин Анна Миколаївна

ЗАОЩАДЖЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКІВ

Спеціальність 8.03050802 – банківська справа

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр»

Студентка групи БСзм – 52
А.М. Стасішин
_____
(підпис)
Науковий керівник:
к.е.н., доцент З.К.Сороківська
_____
(підпис)

Дипломну роботу допущено
до захисту
«___»_____ 201_ р.
Зав.кафедри банківської справи,
д.е.н., професор
Дзюблюк О.В. _____
(прізвище, ініціали) (підпис)

Тернопіль - 2013

ЗМІСТ

ВСТУП ……. 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ НАСЕЛЕННЯ

1.1 Економічна суть заощаджень населення, їх класифікація …….. 8

1.2 Форми акумуляції заощаджень населення банківськими установами …. 26

1.3 Місце і роль заощаджень населення у ресурсній базі комерційних банків …… 43

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1…….. 50

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЮЧОЇ ПРАКТИКИ АКУМУЛЮВАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ НАСЕЛЕННЯ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ

2.1. Аналіз сучасного стану заощаджень населення та факторів що впливають на їх формування …… 52

2.2. Особливості залучення заощаджень населення на депозити …….. 67

2.3.Механізм захисту заощаджень населення в банківській системі ……. 82

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2 …… 90

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ ЩОДО МОБІЛІЗАЦІЇ ЗАОЩАДЖЕНЬ НАСЕЛЕННЯ

3.1. Особливості застосування нових форм і методів залучення коштів населення на депозити в Україні …….. 92

3.2. Основні напрямки підвищення довіри до банківських установ з боку населення …… 103

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3 ……113

ВИСНОВКИ …….. 115

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ……..118

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Ефективне функціонування економіки країни мірою значною визначається рівнем розвитку системи банківської. В країнах розвинутих система банківська являє собою результат тривалого й складного розвитку історичного в умовах економіки ринкової. Вітчизняна ситуація з трансформацією економіки від планово-адміністративної системи управління до ринкової відбулася за історично короткий період часу.

Під впливом ряду макроекономічних факторів відбулося становлення системи банківської України. Залежно від умов поточних, інфляції рівня та девальвації, змін у законодавстві чинному змінювалась і стратегія банків комерційних.

Першочерговим завданням розвитку системи банківської стало нарощування капіталу власного та збільшення бази ресурсної як основи для проведення операцій кредитно-інвестиційних.

Важливою складової усієї політики банківської є політика формування бази ресурсної. Формування бази ресурсної банку комерційного здійснюється насамперед з урахуванням раціональності її структури щодо стабільності джерел коштів. Комерційний банк надає різноманітні види позик та здійснює обслуговування розрахунково-касове своїх клієнтів, підтримуючі при цьому необхідний рівень ліквідності і мінімізуючи ризикам фінансові. Для виконання цих завдань банку необхідно забезпечити залучення обсягу достатнього коштів із різних джерел на різні терміни та досягти строку оптимізації залучення коштів і їх вартості.

Основна частина ресурсів банківських , як відомо, створюється в процесі проведення операцій депозитних банку, основним джерелом яких є заощадження населення. Кошти населення, залучені на депозити, - важлива складова ресурсів банківських банку комерційного, необхідних для

підтримки національного товаровиробника. Тому залучення коштів населення є одним із важливих напрямів діяльності банків.

Основою політики банківської у сфері операцій вкладних протягом останніх років насамперед був вплив на психологію вкладника та його ставлення до банку. Якщо раніше заощадження були частиною трудових доходів, що формувалися за рахунок обмеження поточного особистого споживання і призначалися для забезпечення потреб у майбутньому, то нині заощадження є джерелом поповнення сімейного бюджету. Тому при виборі банку основним критерієм, крім розміру прибутковості вкладу, стала стабільність банку та надійність збереження грошових заощаджень, що є, мабуть, одним з основних факторів вибору в умовах кризи банківської системи України.

В умовах перебудови економіки України грошові кошти населення – це найважливіше джерело інвестицій в економіку країни. Заощадження, які населення довірило банківським установам, перетворюються у фінансові та кредитні ресурси – інструмент фінансування різноманітних державних програм.

Огляд літератури з теми дослідження. Проблема заощаджень перебуває у центрі розв'язання завдань щодо формування, подальшого розвитку та вдосконалення ресурсної бази банківської системи України. Дослідження даної проблематики розкривали у своїх працях відомі вчені минулого, а також сучасні вітчизняні та зарубіжні економісти. Значну увагу темі заощадження населення приділяли такі вітчизняні вчені, як М.Алексеєнко, В.Марцин, З.Васильченко, А.Вожжов, О.Васюренко, А.Мороз, О.Дзюблюк, М.Савлук та ін., а також видатні зарубіжні вчені А.Маршал, П.Семюельсон, А.Сміт, П.Роуз тощо.

Проте варто зазначити, що існує чимало теоретичних та практичних питань, які необхідно ще досліджувати, оскільки в теорії заощаджень є багато розбіжностей та невизначеностей.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є обґрунтування теоретичних засад організації роботи банку щодо формування ресурсної бази та визначити роль заощаджень населення у формуванні банківського капіталу, а також з'ясування економічних чинників, які стимулюють зростання заощаджень в банківських установах України.

Для досягнення поставленої мети передбачено постановку, формулювання і розв'язання наступних наукових й практичних завдань:

– дослідити теоретичні засади організації формування ресурсної бази та її особливі складові;

– розкрити економічну суть заощаджень і їх значення для формування ресурсів банків;

– охарактеризувати види заощаджень та узагальнити їх класифікацію;

– з'ясувати форми акумуляції заощаджень населення банківськими установами;

– визначити місце і роль заощаджень населення у ресурсній базі комерційних банків;

– проаналізувати діючу практику акумулювання заощаджень населення комерційними банками;

– дослідити особливості залучення заощаджень населення та механізм їх захисту в банківській системі;

– розглянути шляхи розвитку нових форм і методів залучення коштів населення, як в Україні, так і в країнах з розвинутою ринковою економікою;

– виявити основні напрямки підвищення довіри до банківських установ з боку населення.

Об'єкт і предмет дослідження. **Об'єктом дослідження** є заощадження, що формуються в населення внаслідок перевищення поточного доходу над споживанням, як джерела формування ресурсної бази банків.

Предметом дослідження є механізм залучення заощаджень населення в банківську систему з метою розширення їх ресурсної бази.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дипломної роботи послужили положення економічної теорії щодо сутності заощаджень, ґрунтовні наукові праці вчених-економістів, критичне осмислення праць сучасних вітчизняних і зарубіжних дослідників, що стосуються ролі заощаджень населення у формуванні ресурсів фінансово-кредитних установ; чинне законодавство України з питань регламентації залучення заощаджень фізичних осіб банками та небанківськими інститутами. В роботі для оцінки грошово-кредитних відносин використовуються різноманітні методи, серед яких метод аналізу структури і складу ресурсної бази, а також депозитів, статистичні методи, економіко-математичні методи, порівняльний аналіз динаміки показників. Емпіричною основою дослідження є результати конкретних економічних досліджень, зарубіжний і вітчизняний досвід банківської діяльності.

Інформаційна база роботи. Статистичну і фактологічну основу для написання дипломної роботи складають закони України, законодавчі та нормативні акти, нормативні документи Національного банку України та банківських установ, статистичні дані АУБ та Державного комітету статистики, періодичні й монографічні видання вітчизняних і зарубіжних авторів.

Наукова новизна роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному вирішенні комплексу питань, пов’язаних з формуванням ресурсної бази банків за рахунок заощаджень населення. У процесі дослідження були отриманні такі наукові результати:

- уточнено економічний зміст заощаджень населення, що знайшло своє вираження у визначенні його сутності, форм і методів залучення, виділенні ряду особливостей, а також механізму захисту;
- визначено місце та роль банків у залучені коштів населення на депозити. Запропоновано застосування у практиці вітчизняних банків різного роду та деяких інших депозитів, а також активне використання

процентної політики як методу стимулювання розміщення коштів на різні види депозитів;

- обґрунтовано нові практичні рекомендації щодо формування ресурсної бази банків за рахунок заощаджень населення шляхом створення оптимального економічного середовища для банківських депозитів, стимуляції такої діяльності та на цій основі визначено основні напрямки підвищення довіри до банківських установ з боку населення.

Практичне значення роботи полягає у тому, що застосування у практичній діяльності розглянутих шляхів удосконалення діяльності банку щодо формування їхньої ресурсної бази могло б значною мірою розширити можливості банків у сфері мобілізації ресурсів та їх ефективного використання.

Структура роботи. Дипломна робота складається з змісту, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел та додатків.

Повний обсяг дипломної роботи – 119 сторінок, у тому числі на 15 з них розміщено 4 таблиці, 14 ілюстрацій, а також список використаних джерел зі 82 найменувань.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Економічна суть заощаджень населення, їх класифікація

Заощадження відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку країни. Сукупний ефект заощаджень визначає темпи економічного зростання, обсяги випуску продукції та послуг, рівень науково-технічного прогресу і врешті-решт економічну могутність країни та добробут її населення.

Трансформація економіки України вимагає створення стабільної системи, яка акумулює та переміщує кошти від суб'єктів, що мають надлишок у фінансуванні, до суб'єктів, які потребують додаткових коштів.

Суб'єктом заощаджень в економічній теорії традиційно вважається індивід або домогосподарство, що має різні характеристики залежно від обраного підходу до дослідження його поведінки. Первинною умовою виникнення заощадження є дохід як його джерело. Дохід розглядається в економічній теорії як об'єктивне явище і є сукупністю матеріальних і вартісних благ, одержаних за наслідками певної діяльності. Досягши певного рівня добробуту, економічні агенти мають можливість спрямовувати частину поточного доходу на заощадження. Тому назвемо об'єктом заощадження деяку частину поточного доходу.

У науковій літературі існують різні трактування сутності заощаджень населення. Кейнс. Дж. М. визначав заощадження як надлишок доходу над тим, що витрачено на споживання. Розуміти під цим терміном що-небудь інше було б, звичайно, дуже незручно і призводило б до плутанини [41, с.71].

Семюельсон П.А. дає наступне трактування цього поняття: «Заощадження – це різниця між використовуваним індивідом доходом і його видатками на споживання. Та частина доходу, яка не споживається» [75, с.62].

Макконел та Брю заощадження тлумачать як дохід після сплати податків, не використаний на придбання споживчих товарів [48, с.96]. Аналізуючи ці та деякі інші поняття «заощадження», Алексеєнко М.Д. висунув наступне:

- західна версія визначення заощаджень ґрунтується на твердженні про створення їх у домашньому господарстві. Однак формування заощаджень відбувається і в таких секторах економіки, як фірми та держава;
- простежується еволюція поглядів економістів стосовно того, що джерелом заощаджень є сукупні доходи, а не лише їх частина – поточні доходи;
- витратами вважаються не лише придбання товарів і послуг, а й сплата податків [1, с.5]. Вважаємо, що зазначені вище зауваження є справедливими.

Природу заощаджень також розглядали як невикористану на поточні потреби частину особистого доходу. Белугін Ю.М. визначає заощадження як тимчасово не використану на поточні потреби частину особистого доходу, яка вкладається громадянами в кредитні установи або залишається на руках у населення і нагромаджується [10, с.21].

На думку інших економістів, грошові заощадження – це індивідуальне нагромадження грошових сум, які є частиною трудових доходів.

На думку Алексеєнка М.Д., в цих трактуваннях характерним є ідеологічне нашарування, а також акцентування на трудовому характері заощаджень; у них не простежується мета заощадже

Ю.І. Кашин розглядав створення заощаджень як кристалізацію частини грошових доходів населення з метою задоволення майбутніх потреб [53, с.13]. І хоча це визначення містить мету заощаджень, воно не позбавлене вад, притаманних науковим уявленням радянського періоду (зокрема у ньому увага акцентується на частині доходів, тобто лише на грошових доходах населення)

Іншої думки щодо визначення суті заощаджень дотримується Б.В. Ракитський та О. М. Шохін. Під грошовими заощадженнями населення вони розуміють сукупність грошових коштів – поступово сформовану і ту, що формується за рахунок частини поточних доходів, необхідну населенню для забезпечення безперервного процесу споживання та його підвищення відповідно до усталених закономірностей, умов і форм реалізації та зростання необхідного продукту [71, с.15].

Щодо трактування суті заощаджень в сучасній українській та російській літературі, то необхідно зауважити, що існує також низка недоліків. Так, в «Економічній енциклопедії» заощадження трактуються як частина грошових доходів населення, не використана для споживчих потреб. Також вони розглядаються за двома напрямками:

1) як функція грошей, тобто заощадження є частиною грошових коштів з відносно тривалим строком обігу;

2) як потенційний попит споживачів, пов'язаний з формуванням купівельного фонду населення [31, с.712].

Деякі автори зводять суть заощаджень до частини заробітної плати, яка не використовується на поточні потреби і відкладається на непередбачені випадки або забезпечення у старості, на придбання товарів тривалого користування та товарів які дорого коштують, нерухомості. Тут ідеться лише про формування заощаджень за рахунок одного з видів доходів, які отримує населення, що не відповідає дійсності.

Підсумовуючи викладене, слід сказати, що попри широке застосування в економічній літературі та на практиці терміна «заощадження» характерним для досліджень у даній сфері є відсутність чітко окреслених підходів до трактування суті цього поняття. Визначаючи суть заощаджень, слід виходити з таких основних положень:

- незважаючи на те, що в ринковій економіці переважає приватна власність, заощадження формуються не тільки у домашньому господарстві, а й у таких суб’єктів економіки, як фірми та держава;

- слід ураховувати сукупні доходи суб'єктів ринку, а не лише поточні доходи або окремі їх види;
- одержувані суб'єктами економіки доходи виступають не тільки у грошовій формі;
- доходи можуть використовуватися не лише на споживання, а й на сплату податків і неподаткових платежів;
- абстрагування від ідеологічних нашарувань у визначенні заощаджень сприятиме повнішому розумінню їх економічної природи.

Алексеєнко М.Д. дає наступне формулювання сутності заощаджень: заощадження – це частина доходів суб'єктів економіки, не використана на споживання, сплату податків і неподаткових платежів і призначена для забезпечення потреб у майбутньому [1, с.8].

Заощадження населення живлять економіку країни. Як вже зазначалось вище, вони використовуються як інвестиційні ресурси, і якби всі ці кошти (які знаходяться у населення) вдалося залучити у господарський оборот України, то цим можна було б збільшити грошові резерви. А це, в свою чергу, дало б змогу нашій країні не залежати від іноземних інвестицій. Для досягнення зазначеної мети необхідні надійні гарантії з боку держави та довіра клієнтів до кредитно-фінансових установ.

На формування заощаджень в економіці і заощаджень населення впливають різні чинники: державна політика, економічна ситуація, демографічна ситуація, мережа кредитно-фінансових інститутів (рис.1.1).

Основою заощаджень населення є добровільне відкладення грошей на певний час після задоволення своїх потреб. Під поняттям «заощадження» слід розуміти частину грошових доходів населення, що формується внаслідок скорочення поточного особистого споживання і призначена для забезпечення потреби у майбутньому. Рівень доходів населення обмежує величину можливого задоволення потреб громадян і зумовлює потребу нагромаджувати гроші, щоб придбати потрібний товар або сплатити послугу.

Від розміщення заощаджень у фінансово-кредитних установах населення отримує прибуток у вигляді відсотків і дивідендів.

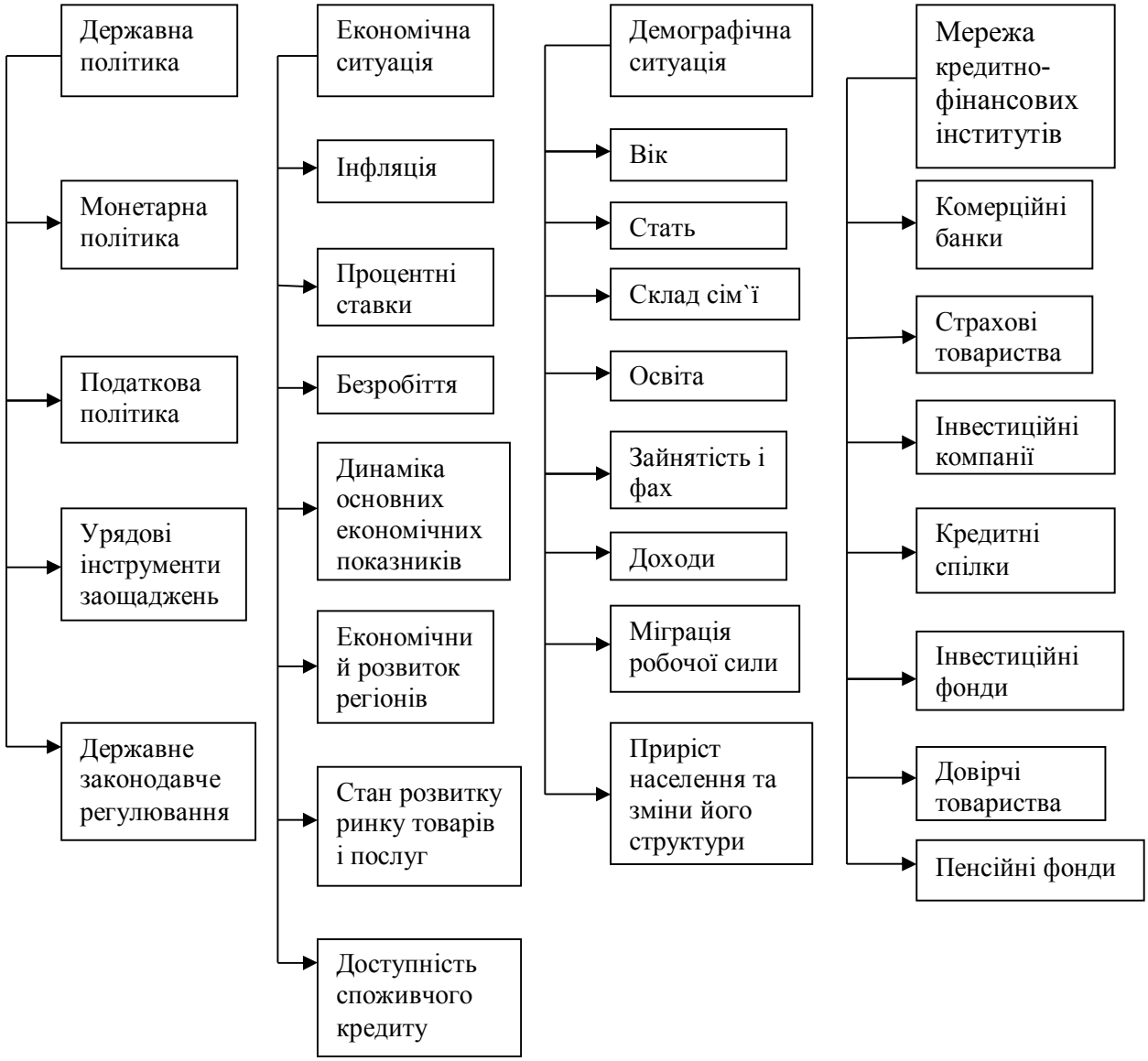

Рис. 1.1. Чинники, що впливають на процес формування заощаджень [11, с. 27]

У розв’язанні сутності заощаджень нам допоможе класифікація за різними ознаками, кожна з яких характеризує суть заощаджень з того чи іншого боку. Класифікаційні ознаки доповнюють одна одну, взаємопов’язані між собою та утворюють загальне розуміння поняття «заощадження».

Через багатогранність поняття «заощадження» виділяють дуже багато класифікаційних ознак. Отже, ми розглянемо лише ті ознаки, які

безпосередньо пов’язані з практичним використанням заощаджень у формуванні ресурсної бази банківських установ.

Заощадження можна класифікувати за різними критеріями.

1. За належністю до інституціональних секторів економіки виділяють заощадження: фінансових та нефінансових корпорацій, державних установ, домашніх господарств та некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства.

2. За складом основних суб’єктів економіки, тобто заощадження держави, фірм та домашніх господарств.

3. Національна належність заощадників – національні або внутрішні та іноземні або зовнішні заощадження.

4. Форма нагромадження вартості. У цьому аспекті варто розрізняти грошові, натурально-речові та заощадження у формі фінансових активів.

5. Мотив утворення – мотивовані та немотивовані заощадження.

6. Стимул утворення – добровільні та вимушені.

7. Урахування індексу цін. Ця класифікаційна ознака поділяє заощадження на номінальні та реальні.

8. Мета заощадження – виробничі і особисті заощадження.

9. За характером мобілізації заощадження є організовані та неорганізовані.

10. Рівень обчислення дає змогу виокремити заощадження на макроекономічні та мікроекономічні.

11. Урахування споживання основного капіталу. Дана ознака розподіляє заощадження на валові і чисті [55, с. 42].

Беручи до уваги класифікацію за основними суб’єктами господарювання, то в умовах ринкових відносин це є фірми, держава та домашні господарства. Відповідно розрізняють заощадження фірми, держави і домашніх господарств. Перш за все необхідно зазначити, що в ринковій економіці переважає приватна власність, а тому власниками фірм є фізичні особи, які, в свою чергу, є суб’єктами домашніх господарств, то більшість

версій теорій заощаджень, особливо західних, виходить саме з формування їх у домашніх господарствах. Останні є споживчими одиницями та учасниками виробничої діяльності у двох формах: постачання робочої сили для різних типів інституціональних одиниць і безпосередньої зайнятості на власних некорпоративних підприємствах.

Доходи домашніх господарств можна поділити на три групи. Перша з яких включає дохід за працю; друга – дохід від власності, тобто економічна вигода, отримана власником невироблених активів (матеріальних і нематеріальних) і фінансових активів у результаті передання їх для використання іншій інституціональній одиниці; третя – трансфертні доходи, основне місце серед яких належить пенсіям, стипендіям та іншим виплатам на соціальні потреби.

Щодо заощаджень фірм, то варто відмітити, що їх формування здійснюється за рахунок прибутку та амортизації. В нашій країні велика кількість підприємств є збитковими, тому постає проблема заощаджень фірм. У зв'язку з цим пов'язано чимало питань, які необхідно вирішувати, а саме питання економічного і соціального характеру.

Одним із першочергових питань є зниження розміру податків, спрощення системи їх нарахування і справляння. Державні заощадження мають місце у разі перевищення бюджетних доходів над бюджетними видатками. Вони визначаються як різниця між чистими податками та державними закупівлями товарів і послуг. Бюджетний дефіцит впливає на процес «заощадження – інвестиції» через механізм монетизації дефіциту. У довгостроковому періоді державні закупівлі однозначно негативно впливають на економічний розвиток, витискуючи інвестиції. У короткостроковому періоді збільшення державних закупівель веде до приросту доходу шляхом збільшення видатків на таку саму величину, що стимулює сукупний попит. Однак наявність державних заощаджень – скоріше виняток з правила і, розглядаючи заощадження за цією ознакою в сучасній дійсності, від них можна абстрагуватися [55, с.51].

Основну роль у сукупному доході домогосподарств відіграють грошові доходи, обсяг і структура яких є важливими економічними показниками рівня життя населення. Водночас заощадження домашніх господарств у замкнутій економіці – це фактично єдине джерело надходження коштів на грошовий ринок. За його рахунок інші інституціональні одиниці можуть збільшити свої інвестиції та/або профінансувати бюджетний дефіцит. Якщо формування заощаджень уповільнюється чи припиняється, починаються скорочення інвестицій та «проїдання» раніше нагромаджених заощаджень. Коли протягом певного періоду витрати на споживання більші за отриманий за цей період дохід, виникають від'ємні заощадження, які покриваються за рахунок заощаджень минулих періодів та/або позик. В економічній літературі існує думка, що від'ємні заощадження – це чисте зростання заборгованості за споживчим кредитом. Від'ємні заощадження виникають, як правило, в умовах інфляції, коли населення перестає робити нові заощадження і витрачає попередні під загрозою втрати їх від інфляції та інших факторів соціально-економічного характеру.

У загальному плані заощадження домашніх господарств є особистими заощадженнями, які в сукупності із заощадженнями фірм становлять приватні заощадження. Заощадження домашніх господарств, фірм та держави, представлені в одній сукупності, представляють собою національні або внутрішні заощадження. За умов нестачі національних заощаджень країни змушені звертатися до іноземних кредиторів, які надають позики. Отже, ці позички можна назвати іноземними або зовнішніми заощадженнями [55, с.58].

Розглядаючи таку класифікаційну ознаку, як форма нагромадження вартості, треба розрізняти грошові, натурально-речові та заощадження у формі фінансових активів. Даний поділ пов'язаний із заощадженнями домашніх господарств, фірм та держави. На будь-якому етапі розвитку ринкової економіки вся сукупність господарських зв'язків здійснюється через систему вартісних відносин. Звичайно, найзручнішим способом

нагромадження є грошова форма. Це пов'язується з тим, що саме цій формі властива абсолютна або близька до цього ліквідність, що в свою чергу дає можливість перетворити нагромаджену вартість у потрібну власникові споживчу вартість у будь-який момент. До складу грошових заощаджень можна віднести готівку на руках у населення, депозитне та не депозитне розміщення коштів у фінансових установах, а також страхові поліси. Але існують умови, за яких грошова форма нагромадження є проблематичною. Так, за умов інфляції необхідно акумулювати заощадження у натурально-речовій формі, тобто у товарах, рухомому та нерухомому майні, коштовностях, творах мистецтва, антикваріаті тощо.

Така форма нагромадження, як фінансові активи виникла у зв'язку з тим, що нагромадження вартості в окремих видах грошової та натурально-речової форми не завжди дає їх власникам дохід. Саме це та можливість знецінення грошей підштовхнули власників заощаджень до їх капіталізації. Ось чому заощадження почали набувати форми фінансових активів, суть якої полягає у вкладенні заощаджень у фінансові активи, зокрема в корпоративні права. Корпоративні права, в свою чергу, - це право власності на частку або пай в статутному капіталі юридичної особи, а також права на управління, отримання відповідної частки прибутку та частки активів у разі ліквідації юридичної особи. Стосовно нашої держави, варто зазначити, що наведена форма заощаджень тільки починає розвиватись, а доходи від фінансових активів становлять незначну частку в доходах суб'єктів економіки. Частково це пояснюється тим, що заощадженням у формі фінансових активів притаманний комерційний ризик. Таке явище породжує невизначеність у людей, вони не завжди схильні ризикувати своїми заощадженнями, що й спричинює зберігання заощаджень в інших формах [1, с.25].

Власники заощаджень, визначаючись щодо їх форми, враховують низку сучасних вимог, зокрема такі: можливість оперативно розпоряджатися заощадженнями, використовуючи новітні технології (Інтернет, пластикові картки, банкомати тощо); заощадження повинні «працювати»,приносити

власникові дохід; можливість брати безпосередню участь у виборі активів, в які розміщуються заощадження; можливість заощаджувати не тільки в значних розмірах; поєднання заощаджень з досягненнями фінансового інжинірингу.

Між різними формами нагромадження заощаджень існують взаємозв'язок і взаємозалежність. Так, іноді окремі домашні господарства змушені робити заощадження в готівковій формі через неможливість придбати товари та послуги тоді, коли це потрібно. Відсутність розвинутої інфраструктури грошового ринку, його законодавча неврегульованість тощо спричинюють неможливість формування заощаджень у формі фінансових активів. Можливість інфляційного знецінення заощаджень зумовлює формування їх у натурально-речовій формі або нагромадження в іноземній вільно конвертованій валюті.

З огляду на мотиви утворення заощадження поділяються на мотивовані та немотивовані. Якщо виходити з того, що мотив – це підстава, привід для певних дій і вчинків людини, то це явище суб'єктивного і психологічного порядку. Аналіз мотивів формування заощаджень дає змогу стверджувати, що ними можуть бути:

Ø придбання товарів і послуг, оплата яких потребує значної суми грошей, що перевищує кошти, які залишилися після задоволення потреб(придбання автомобілів та інших товарів, які дорого коштують; вступ у ЖБК; організація відпочинку, здобуття освіти тощо);

Ø страхування від випадковостей, забезпечення непередбачених витрат, тобто тимчасове безробіття, необхідність зміни місця проживання, оплата медичного обслуговування тощо;

Ø покриття витрат, пов'язаних із дотриманням звичаїв і традицій (повноліття, одруження, допомога батьків дітям і т.п.);

Ø отримання додаткових доходів. За мету ставиться не тільки максимізація доходу, а й водночас мінімізація можливих ризиків. З реформуванням відносин власності виникає можливість використання

заощаджень, особливо населенням, на організацію і розширення підприємницької діяльності та придбання власності. Це сприяє отриманню додаткового прибутку і збільшенню доходів від підприємницької діяльності та власності в майбутньому;

Ø зберігання звичайного рівня і структури споживання після виходу на пенсію та інші мотиви [55, с.50].

Основні мотиви для здійснення заощаджень можна об'єднати в такі групи:

ü придбання дорогих товарів;

ü непередбачувані витрати;

ü витрати майбутніх періодів (весілля, освіта та ін.);

ü звичка заощаджувати кошти;

ü заощадження з метою отримання прибутку.

У більшості випадків немотивованими є заощадження населення, але це не свідчить про те, що немає причин для їх утворення. Це може бути з одного боку невідповідність між платоспроможним попитом населення на товари і послуги, а з іншого – невідповідність обсягам їх виробництва. Також до причин утворення можна віднести швидке зростання доходів, коли можливості для розширення споживання ще не призвели до виникнення нових потреб; прагнення громадян до нагромадження заради нагромадження; отримання відповідними фірмами та групами населення доходів від тіньової економіки.

Щодо добровільних та вимушених заощаджень, треба зазначити, що у разі свідомої та добровільної відмови суб’єктами економіки від поточного споживання з метою забезпечення потреб у майбутньому, маємо справу з добровільними заощадженнями. Коли ж суб’єкт економіки через певні зовнішні причини змушений відмовитися від споживання, тоді заощадження є вимушеними. Так, акціонерні товариства замість того, щоб акумулювати кошти своїх акціонерів, капіталізують частину одержаного прибутку, залишаючи її у своєму розпорядженні. Вимушені заощадження пов’язані з

порушенням відтворювальних процесів у економіці країни. Зокрема вони мають місце в умовах розбалансування попиту і пропозиції, а також в умовах інфляції. За інфляції відбувається перерозподіл доходів між суб'єктами ринку та всередині їх – вона забирає в одних і віддає іншим. Ідеться про те, що скорочення в умовах інфляції доходів однієї частини фізичних осіб компенсується їх зростанням в іншої частини, темпи оплати праці якої випереджають темпи інфляції.

Розмежування заощаджень на номінальні та реальні відбувається за умов інфляції, тому що втрачається можливість виконання грошима функції засобу нагромадження. Отже, заощадження, які виражені в дійсних на даний момент цінах, є номінальними, а скориговані на індекс цін номінальні заощадження називають реальними.

Беручи до уваги мету заощаджень, говоримо про заощадження у виробничій сфері та у сфері особистого споживання. Зазначені сфери у період централізованої планово-адміністративної економіки були чітко розмежовані, і фізичні особи мали можливість здійснювати свої нагромадження лише з метою особистого споживання, а щодо самостійних заощаджень виробничого призначення – і мови про це не могло бути. Але за умов переходу до ринкової економіки з'являється можливість використання заощаджень населення на інвестиції та на організацію самостійної підприємницької діяльності.

За характером мобілізації заощадження поділяють на організовані та неорганізовані. Перші мають місце у випадку, коли в їх мобілізації та розміщенні беруть участь банківська система та небанківські фінансові інститути. Їх власники через певний час отримують доходи на вкладені заощадження. Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» здійснення операцій щодо залучення та розміщення грошових вкладів іншими юридичними особами, крім банків, забороняється. Стосовно неорганізованих заощаджень, варто зауважити, що вони мають місце тоді, коли кошти вкладаються у товари, майно або нагромаджуються у вигляді

готівки. Такі заощадження є невигідними для двох сторін, як для держави, так і для їх власників, тому що для держави це ускладнює процес регулювання грошової маси в обігу, а для власників – означає позбавлення можливості отримання доходу у вигляді процентів, дивідендів тощо. Отже, організовані заощадження є доцільнішими. Постає головне завдання – зміцнення довіри до банківської системи як юридичних так і фізичних осіб, оскільки саме організовані заощадження є найважливішою складовою ресурсної бази банківської системи.

В Україні поки найдоступнішою формою організованих заощаджень населення є банківські депозити. Тому надзвичайно актуальним завданням у сучасних умовах є стимулювання організованих заощаджень громадян шляхом створення сприятливого економіко-правового середовища для розвитку небанківських фінансово-кредитних установ (страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, інвестиційних фондів, кредитних спілок тощо). Неорганізовані грошові заощадження населення — заощадження, що зберігаються безпосередньо у населення готівкою у національній та іноземній валютах. До неорганізованих заощаджень належать також зберігання коштів у вигляді коштовностей, дорогоцінних металів, дорогих товарів тривалого користування тощо. Масове зберігання людьми грошей у готівці (неорганізовані заощадження), незважаючи на всі звернення щодо використання раціональніших форм збереження заощаджень і підтримки національної економіки, значною мірою пояснюється природним суб'єктивним відчуттям ризику можливих збитків, яке посилюється вкрай негативним досвідом, набутим у часи гіперінфляції, сертифікаційної приватизації та фінансових пірамід [55, с.61].

Перед населенням постійно постає питання, в якому вигляді доцільніше зберігати кошти. Фізичні особи усвідомлюють, що зберігання коштів у банківських установах буде обтяжене депозитним ризиком. Депозитний ризик — можливість повного чи часткового неповернення вкладів або затримка їхнього повернення через імовірне банкрутство банку.

Цей ризик може бути спричинений неправильним оцінюванням та невдалим вибором банківської установи для здійснення депозитних операцій. Зниження депозитного ризику можна забезпечити низкою методів та інструментів, зокрема шляхом страхування депозитних вкладів, формуванням депозитного портфеля домогосподарства тощо.

Практика свідчить, що значна частина громадян переконана у потребі диверсифікації своїх вкладів на депозитних рахунках у кількох банках, і хоча роздрібнення вкладів населення створює певні незручності для вкладників, водночас воно дає змогу знизити ступінь депозитного ризику. У цьому контексті громадян цікавлять в основному такі показники:

ü ризик можливого банкрутства комерційних банків, у яких домогосподарство зберігає чи має намір розмістити свої кошти;

ü публічний рейтинг банків, у яких домогосподарство розміщує свої заощаджені кошти;

ü ставки відсотків за депозитами.

Однією з ключових проблем у цій сфері є обмежений доступ до інформації про поточний фінансовий стан банків, яким фізичні особи довірили чи могли б довірити на зберігання свої заощадження. Для України ця проблема особливо актуальна. У згаданому контексті необхідним є розвиток ефективної інфраструктури фінансових ринків, яка могла б слугувати додатковим стимулом до зростання обсягів організованих заощаджень населення. Україні потрібна система рейтингових агентств, яка б сприяла забезпеченню прозорості у процесі прийняття важливих фінансово-інвестиційних рішень. Актуальним також є завдання щодо створення широкої мережі державної та комерційної систем інформаційно-консультативного обслуговування населення (консалтингових фірм), чому активно має сприяти держава.

На мікроекономічному та макроекономічному рівнях можна виокремити заощадження за такою класифікаційною ознакою, як рівень обчислення. На мікроекономічному рівні вони розглядаються як різниця між

особистим доходом громадянина (після сплати податків) та його споживанням, а на макроекономічному рівні – як різниця між валовим наявним доходом та кінцевим споживанням.

Заощадження поділяють ще на валові та чисті. Перші визначаються як різниця між валовим наявним доходом та кінцевим споживанням. Чисті заощадження – це валові заощадження за мінусом вартості спожитого капіталу (амортизації).

Заощадження відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку країни, а саме сукупний ефект заощаджень визначає темпи економічного зростання, обсяги випуску продукції та послуг, рівень науково-технічного прогресу та в цілому економічну могутність країни і добробут її населення.

Основними чинниками, що впливають на ощадну активність домогосподарств в Україні, є такі.

1. Очікування домогосподарств щодо динаміки цін і кількості товарів на ринку. Якщо домогосподарство припускає збільшення цін на певні ресурси або їхній дефіцит на ринку, вважається, що воно збільшить поточне споживання, щоб придбати товари за нижчими цінами. Отже, заощадження зменшаться. І навпаки, якщо очікується зменшення цін на споживчі товари, домогосподарство втримається від поточного споживання, щоб придбати ці товари згодом за нижчими цінами.

2. Очікування домогосподарств щодо змін у поточному доході та загальному фінансовому становищі у майбутньому. Якщо домогосподарство очікує збільшення свого поточного доходу в майбутньому, воно буде вільніше розпоряджатися своїм поточним доходом сьогодні і збільшуватиме поточне споживання, зменшуючи тим самим частку коштів на зберігання. Очікування зменшення свого поточного доходу в майбутньому здатне зменшити обсяги споживання і збільшити таким чином обсяги особистих заощаджень.

3. Відсоткові ставки. Окремі економісти вважають, що реальні процентні ставки не здійснюють значного впливу на динаміку заощаджень, проте деякі вчені відслідковують позитивний зв'язок між реальною відсотковою ставкою і обсягом заощаджень.

4. Податкові ставки. Збільшення податкових ставок зменшує дохід кінцевого використання домогосподарств і, як наслідок, скорочує їхнє споживання і заощадження.

5. Розвиток системи державного соціального забезпечення. Система соціального забезпечення знижує мотивацію домогосподарств до створення страхового запасу на випадок непередбачених подій (хвороби), а також подій, які воно може спрогнозувати (вихід на пенсію). Отже, її розвиток знижує частку доходу, яка зберігається.

6. Розвиток страхування внесків. Гарантії держави, як і збільшення фінансової стабільності банківської системи, підвищують привабливість інвестиційних інструментів для домогосподарств і призводять до збільшення обсягів заощаджень. З іншого боку, процентні ставки і ризик внесків перебувають у прямо-пропорційній залежності. Таким чином, при збільшенні надійності заощаджень банки звичайно знижують процентні ставки, що може нівелювати привабливість внесків. Отже, необхідно враховувати не стільки надійність фінансової системи країни і гарантії держави, скільки співвідношення ризиків і реальної відсоткової ставки.

7. Розвиток ринків капіталу. Ринок капіталу виконує подвійну функцію акумулювання заощаджень і видачі кредитів для домогосподарств. Якщо ринок пропонує різноманітні працездатні інструменти для здійснення заощаджень та інвестування, їхні обсяги в остаточному підсумку збільшуються. З іншого боку, доступність споживчого кредитування може зменшити потребу домогосподарств накопичувати з метою придбання дорогих товарів і послуг. Тобто заощадження можуть зменшитися. Отже, вплив розвиненості ринків капіталів можна визначити як неоднозначний.

8. Демографічні чинники. На мікрорівні можна виділити такі чинники, що суттєво впливають на ощадну активність окремого домогосподарства: вік, стать, соціальний стан, освіту особи, яка приймає рішення щодо фінансової поведінки домогосподарства в цілому. На макрорівні виділяють величини окремих вікових груп населення, груп, які відрізняються за освітою, кількістю дітей тощо. Відомо, що сім'ї беруть кредити у молодому віці, у середньому віці відпрацьовують отримані кредити і накопичують заощадження для забезпечення старості, а в літньому віці витрачають накопичені заощадження. Отже, відсоткове співвідношення домогосподарств за віковими групами багато в чому визначає ощадну активність домогосподарств для національної економіки в цілому. Крім того, позитивний вплив на ощадну активність формує рівень освіченості домогосподарств. З підвищенням частки населення з вищою освітою частка доходу, який зберігається, в економці збільшується [50, с.85].

На ощадну поведінку населення (фізичних осіб) в умовах транзитивної економіки впливають також додаткові чинники, не відображені у стандартних класифікаціях.

1. Рівень корупції в країні. У результаті перерозподілу доходів усередині суспільства на користь домогосподарств, які володіють корупційними ресурсами, зменшуються доходи інших домогосподарств, що в короткостроковій перспективі знижує їхню ощадну активність. Водночас домогосподарства, які одержали незаконні доходи, схильні спрямовувати ці кошти або на поточне споживання, або на збільшення неорганізованих заощаджень. При цьому такі домогосподарства готові відмовитися від можливого додаткового інвестиційного доходу, а також понести інфляційні витрати для того, щоб приховати незаконно отриманий дохід. Отже, високий рівень корупції в країні знижує ощадний потенціал домогосподарств.

2. Привабливість і можливість порушення податкового законодавства. З одного боку, ухилення від сплати податків спричинює збільшення доходу кінцевого використання, що дає можливість у короткостроковому періоді

збільшити обсяги і частку заощаджень. З іншого боку, такі домогосподарства - платники податків будуть прагнути офіційно не показувати реальні доходи, що призводить, так само як і корупція, до збільшення поточного споживання і обсягів неорганізованих заощаджень.

3. Передбачуваність в економічній політиці і базових макроекономічних параметрах. Будь-яка невизначеність майбутнього економічного розвитку збільшує частку доходу, який домогосподарства спрямовують на цілі заощадження у зв'язку з підвищенням необхідності страхування рівня свого споживчого стандарту. Якщо домогосподарство впевнене у майбутніх параметрах інфляції, курсу валют, економічній і соціальній політиці держави, необхідність у створенні додаткових страхових резервів зменшується.

4. Довіра до фінансових інститутів і наявність зручних інструментів інвестування. У разі наявності надійних інвестиційних інструментів, доступних для більшості домогосподарств, заощадження збільшуються. Внаслідок браку таких інвестиційних інструментів і високої недовіри до фінансових інститутів заощадження в економіці будуть нижчими потенційних. До того ж вони значною мірою матимуть неорганізовану форму.

5. Досвід ефективної ощадної й інвестиційної діяльності. За наявності такого досвіду обсяги заощаджень збільшуються. Не маючи позитивного досвіду заощаджень, у разі втрати заощаджень у минулому, домогосподарство втримається від більших заощаджень і сконцентрує основну їхню частину в неорганізованій формі [73, с. 9].

У підсумку, зазначимо, що вітчизняні домогосподарства, незважаючи на певні труднощі, намагаються поводитися раціонально. Формуючи поточні плани щодо споживання, вони орієнтуються не лише на поточний реальний використовуваний дохід, а й враховують рівень доходів у попередньому та майбутньому часових періодах. Тому саме в умовах економічного зростання

розширюються можливості застосування основних інструментів раціоналізації між часового вибору споживача - заощаджень та позик.

1.2. Форми акумуляції заощаджень населення банківськими установами

Постійна наявність у розпорядженні банків певних грошових коштів (ресурсів) є необхідною умовою їх ефективного господарсько-фінансової діяльності. Найбільш важливою формою акумуляції заощаджень населення банківськими установами для збільшення своєї ресурсної бази виступають депозити.

Депозит – це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у національній або в іноземній валюті, або банківські метали, передані власником (юридичною особою, або її відокремленим підрозділом, фізичною особою – суб'єктом підприємницької діяльності, фізичною особою), або третьою особою за дорученням і за рахунок власника для зберігання на встановлених договором умовах [57, с.125].

Суб'єктами депозитних операцій є банки, які виступають як позичальники, та кредитори – власники коштів.

Об'єктом депозитних операцій є кошти, що передані банку на умовах, визначених депозитним договором або умовами випусків сертифікатів.

Організація депозитних операцій повинна здійснюватися при виконанні ряду принципів:

- отримання поточного прибутку та створення умов для його отримання в майбутньому;
- гнучка політика при управлінні депозитними операціями для підтримання оперативної ліквідності банку;
- узгодженість між депозитною політикою та доходністю активів;
- розвиток банківських послуг з метою залучення клієнтів.

Більша частина ресурсів комерційного банку формується за рахунок залучених коштів. Найбільша питома вага в цих ресурсах належить депозитам фізичних осіб.

Залучення депозитних коштів – чи не найголовніше завдання будь-якого банку, оскільки обсяги залучення депозитних коштів визначають стабільність ресурсної бази банків. Як було видно в період банківської кризи (2008-2010рр.), яка триває і досі, якщо населення масово почне забирати депозити з банківських рахунків, то це може призвести до банкрутства та ліквідації самого банку. Крім того, кількість залучених вкладів є показником довіри до банку з боку клієнтів та населення.

Залучені кошти банку – сукупність коштів на поточних, депозитних та інших рахунках банківських клієнтів (юридичних та фізичних осіб), коштів громадських організацій, різноманітних суспільних фондів, які розміщуються в активи (продаються) з метою отримання прибутку. Основну суму залучених коштів банку становлять тимчасово вільні грошові капітали, що виникають на основі кругообороту промислового і торгівельного капіталу, грошові накопичення держави, особисті грошові накопичення і заощадження населення. Залучені кошти банку поділяються на депозитні та не депозитні. Банки залучають вільні грошові кошти головним чином шляхом виконання депозитних операцій, у процесі яких використовуються різні види банківських рахунків. Практично всі клієнтські рахунки називають депозитними [7, с.124].

Залучені кошти становлять найбільшу питому вагу в структурі пасивів і включають:

- кошти на розрахункових, поточних, бюджетних рахунках юридичних осіб – клієнтів банку;
- кошти на депозитних рахунках юридичних осіб;
- кошти на карткових рахунках юридичних і фізичних осіб;
- вклади та депозити населення;
- кошти на рахунках банків-кореспондентів.

Наявність залишку грошових коштів на цих рахунках дає можливість банку, що обслуговує власників рахунку, використовувати ці залишки, як ресурси для здійснення активних операцій з метою отримання доходу.

На відміну від власних коштів, які не можуть бути вилучені акціонерами, поки існує банк, наявність залучених коштів у банку носить тимчасовий характер. За нормальної, прибуткової роботи банку, коли немає необхідності спрямовувати частину прибутку або резервів на покриття збитків від активних операцій, власні кошти банку мають постійну тенденцію до збільшення. Розмір залучених коштів, виходячи із їх строковості, може коливатися під впливом різних чинників зовнішнього та внутрішнього характеру.

Залучені кошти формують понад 90% банківських ресурсів, які використовуються для виконання активних операцій банків.

Ресурсна база сучасного банку характеризується широкою різноманітністю видів депозитів, що призводить до необхідності їх класифікації за певними ознаками.

Депозити поділяються:

- залежно від категорії власників – на депозити (вклади) фізичних та депозити (вклади) юридичних осіб;
- за ознакою резидентності – на депозити (вклади) резидентів та депозити (вклади) нерезидентів;
- залежно від виду валюти, у який залучаються грошові кошти на депозити (вклади) – депозити (вклади) в національній валюті, на депозити (вклади) в іноземній валюті, депозити (вклади) у банківських металах;
- залежно від строку та порядку повернення грошових коштів - депозити до запитання та строкові депозити;
- за характером сплати процентів - авансом, щомісяця, щокварталу, після закінчення року, після закінчення строку дії договору.

За термінами строкові депозити класифікуються на:

- депозити терміном до одного місяця;

- депозити терміном від 1 до 3 місяців;
- депозити терміном від 3 до 6 місяців;
- депозити терміном від 6 до 12 місяців;
- депозити терміном понад 12 місяців [6, с.201].

Депозити до запитання фізичні особи відкривають у комерційних банках найчастіше у вигляді поточних рахунків, картрахунків, ощадних вкладів до запитання. До строкових депозитів відносяться різні види строкових ощадних і цільових вкладів.

Поточні рахунки відкривають в установах банків фізичним особам для проведення розрахунків у національній валюті між собою та з юридичними особами.

Поточні рахунки відкривають на підставі:

- заяви;
- документа, що засвідчує особу (паспорт або документ, що замінює його);
- договору на відкриття та обслуговування рахунку між установою банку і фізичною особою;
- картки із зразком підпису, що надається в присутності працівника банку, який відкриває рахунок, та засвідчується ним [6, с.265].

Виконання операцій на поточних рахунках здійснюється в безготівковій та готівковій формах на підставі відповідних документів.

Поточний рахунок фізичної особи закривається на підставі його заяви, у разі смерті й інших випадках, передбачених договором та чинним законодавством.

У даний час використовується нова форма розрахунків, що базується на використанні спеціалізованої робочої станції для банківського обслуговування населення (САРС-БОН) із застосуванням ідентифікаційних карток.

Банк відкриває поточні рахунки та видає картки з урахуванням технічних можливостей САРС-БОН. Фізичні особи, які мають рахунки, у разі

отримання картки і дотримання правил виконання фінансових операцій, обслуговуються безперешкодно за всією номенклатурою розрахунково-касових операцій [5, с.143].

Прихідні операції з рахунками виконуються без обмежень щодо сум та умов зберігання, якщо інше не передбачено законодавством, банківськими правилами або розпорядженнями власника рахунку.

Видаткові операції виконуються в межах наявності грошових сум на рахунку з дотриманням умов їх використання (зберігання).

Здійснення всіх фінансових операцій з використанням карток підтверджується паперовим документом (квитанцією, витягом тощо).

Для забезпечення безпеки рахунку та надійності виконання фінансових операцій з використанням карток власник рахунку обирає один, тільки йому відомий персональний ідентифікаційний номер (ПІН). Для здійснення фінансової операції, що виконується за допомогою картки, клієнт повинен на спеціальній клавіатурі ввести обраний ним ПІН-код.

Установи комерційних банків приймають від фізичних осіб ощадні вклади до запитання, строкові, цільові та інші.

Вклад, за яким строк зберігання на перед не визначено, сума якого може бути видана у будь-який час на першу вимогу вкладника, має назву до запитання.

Відкриття вкладних рахунків до запитання здійснюються на підставі договору, який укладається між установою банку та власником грошових коштів при наявності ідентифікаційного номера Державного реєстру фізичних осіб – платників податків та інших обов’язкових платежів.

Кошти на вкладний рахунок можуть бути внесені готівкою або перераховані з поточного рахунку. На цьому рахунку можуть здійснюватися безготівкові розрахунки, як і за поточними рахунками фізичних осіб.

Депозити (вклади) до запитання є нестабільними, що обмежує можливість їх використання банком для позичкових та інвестиційних операцій. Тому власникам поточних рахунків сплачується низький

депозитний процент або не сплачується зовсім. В умовах відсутності плати за депозити до запитання банки намагаються залучити клієнтів і стимулювати приріст поточних внесків за рахунок надання їм додаткових послуг, пільги вкладникам в одержанні кредиту , використання зручних для клієнта форм розрахунків – за допомогою Інтернету, із застосуванням кредитних карток, чеків тощо.

У момент відкриття депозиту між фізичною особою (вкладником) і відповідним банком виникають правові відносини, які перестають діяти лише після закриття рахунку. Відносини можуть бути обумовлені в договорі, якщо ж договір не укладається – правовий режим закріплено в Законі України „Про банки і банківську діяльність ”.

Вкладниками комерційних банків можуть бути громадяни України, іноземні громадяни й особи без громадянства. Вклади громадян мають добровільний і цільовий характери, не обмежуються сумами і кількістю рахунків у банку.

Таємниця депозитів, зберігання їх і видача на першу вимогу вкладників гарантується державою або комерційним банком. Дохід, що виплачується вкладникам за депозитами, не оподатковується. Усі документи пов’язані з переходом депозитів до спадкоємців, вільні від сплати державного мита.

Строкові депозити у вітчизняній банківській практиці набули найбільшого поширення. Це пояснюється тим, що лише вони приносять дохід, який покриває втрати, спричинені інфляцією.

Строкові депозити – це кошти, що розміщені у банку на певний строк і можуть бути знятими після закінчення цього терміну або після попереднього повідомлення банку за встановлений період. Вилучення строкових депозитів відбувається переказуванням грошей на поточний рахунок або готівкою з каси банку [7, с.134].

Строкові депозити з попереднім повідомленням про вилучення потребують від власника завчасного оформлення спеціальної заявки про вилучення коштів. Різновидом строкового депозиту з попереднім

повідомленням про вилучення є депозит з графіком вилучення. Такий депозит вигідний банкам тим, що він може рефінансувати свої активні операції за рахунок інших джерел і зменшити операційні витрати, пов'язані з поверненням депозиту. Строкові депозити є для банків кращим видом депозитів, оскільки вони стабільні і зручні в банківському плануванні. За ними сплачується високий депозитний процент, рівень цього диференціюється залежно від терміну, виду внеску, періоду повідомлення про вилучення, загальної динаміки ставок грошового ринку та інших умов.

Строкові депозити є джерелом одержання прибутків їх власниками. Вони оформляються угодою між вкладником і банком. Банки самостійно розробляють форму депозитної угоди. Угода укладається в двох примірниках, один з яких зберігається у клієнта, а інший – у банку. В угоді передбачається сума внеску, термін, протягом якого внесок зберігатиметься у банку, розмір депозитного процента, обов'язки та права вкладника і банку, відповідальність сторін за недотримання умов депозитної угоди. Деякі банки встановлюють мінімальний розмір строкового вкладу, величина якого залежить від орієнтації банку на відповідного вкладника (дрібного, середнього, великого). Кошти на депозитні рахунки перераховуються з поточного рахунку і після закінчення строку зберігання повертаються на поточний рахунок. Відсотки за депозитними рахунками можуть перераховуватися на поточний рахунок відповідно до умов депозитного договору або зараховуватися на поповнення депозиту. Проведення розрахункових операцій та видача коштів готівкою зі строкових рахунків забороняється. Депозитні рахунки закриваються після закінчення терміну дії договору, або з моменту втрати чинності цим договором [7, с.147].

У свою чергу, банк бере на себе зобов'язання своєчасно виконати всі умови угоди і відповідальність за їх порушення, що виявляється і встановленні пені або штрафів за невчасну видачу коштів власникові депозитного рахунку або виплату процентів.

Ще одним способом залучення коштів до банківської системи є емісія банками власних боргових цінних паперів. Закон України « Про цінні папери та фондову біржу» від 18.06.91р. №1201-XII надає таке визначення цінних паперів: цінні папери – документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що засвідчують право власності або інше майнове право, визначають взаємовідносини між особою, яка їх випустила, і власником та передбачають виконання зобов'язань щодо отримання доходу або набуття інших майнових прав згідно з умовами їх розміщення, а також можливість передачі прав, що визначені цими документами, іншим особам.

Цей же закон визначає, що до боргових цінних паперів, які мають право випускати банківські установи, відносять:

- облігації;

- ощадні (депозитні) сертифікати.

Емісія облігацій та інших боргових зобов’язань має для банків деякі переваги порівняно з емісією акцій. По-перше, проценти, які банки виплачують за зобов’язаннями, вираховуються з прибутку, що оподатковується. По-друге, боргові зобов’язання не надають їх власникам права голосу на зборах акціонерів.

Ефективність залучення ресурсів за допомогою емісії облігацій тісно пов’язана з їх ліквідністю та ціною. У свою чергу, ці характеристики облігаційної позики визначаються рейтингом облігацій. Для присвоєння облігаціям рейтингової категорії емітенти за кордоном звертаються до відомих рейтингових агентств (наприклад, Moody’s, Standard & Poor’s). Рейтинг забезпечує емітентові доступ до ринку облігацій, а його підвищення – це кращі цінові умови, краща ліквідність.

З метою підвищення привабливості облігацій для інвесторів банки емітують конвертовані облігації, які забезпечують їхнім власникам (кредиторам) право на отримання (в рахунок погашення боргових зобов’язань) акцій банку-емітента.

Згідно з законодавством України корпоративні облігації можуть випускатися підприємствами різних форм власності. Облігації можуть випускатися:

- іменними і на пред'явника;

- процентними, дисконтними і безпроцентними (цільовими);

- з вільним колом обігу і з обмеженим.

У структурі пасивів західних банків кошти, залучені шляхом емісії облігацій, відіграють помітну роль. Емісія облігацій українськими банками незначна, тобто вони фактично не здійснюють операцій з власними облігаціями. Банки віддають перевагу залученню довгострокових ресурсів на безповоротній основі, тобто шляхом емісії акцій, а не облігацій. Тим паче, що, як уже зазначалося, НБУ встановив для банків обов'язковий норматив, що регламентує мінімально допустимий розмір статутного капіталу банку, який може формуватися тільки за рахунок емісії одного виду цінних паперів, а саме акцій. В умовах економічної нестабільності, значної інфляції банкам вельми важко розмістити довгострокові облігації на прийнятних умовах. Крім того, вони мають можливість запозичити ресурси більш простим, ніж емісія облігацій, способом, а саме шляхом випуску депозитних сертифікатів, векселів.

Однією з форм строкових депозитів є сертифікати депозитні та ощадні. Депозитні сертифікати надаються юридичним особам, а ощадні - фізичним особам [5, с.288].

Ощадний сертифікат – це письмове свідоцтво банку про депонування коштів, яке засвідчує право вкладника або його правонаступника на отримання після закінчення встановленого строку суми депозиту та процентів за ним [12, с.765].

Щоб краще зрозуміти сутність ощадних сертифікатів, розглянемо їх класифікацію за різними ознаками.

За характером розпорядження розрізняють :

- ощадні сертифікати іменні;

- ощадні сертифікати на пред’явника.

Іменні сертифікати в обіг не потрапляють і не продаються іншим особам, тобто вони не підлягають відчуженню.

Ощадні сертифікати на пред’явника емітуються без зазначення власника, а вимогу за ними уступають, просто вручаючи сертифікат без пред’явлення будь-якого документа. Ощадні сертифікати на пред’явника - це визнаний засіб конфіденційного зберігання значних коштів у національній та іноземній валютах. Але якщо власник загубить його, то він втрачає вкладену суму так само безповоротно, як гаманець з готівкою.

В залежності від виду валюти залучених коштів, ощадні сертифікати поділяють на:

- ощадні сертифікати, випущені у національній валюті;

- ощадні сертифікати в іноземній валюті.

Ощадні сертифікати дозволено випускати банкам в будь-якій валюті першої групи Класифікатора НБУ.

За строками погашення ощадні сертифікати бувають:

- строковими (випущені на певний строк);

- ощадні сертифікати до запитання.

Ощадними сертифікатами на пред'явника, номінованими як у національній, так і в іноземній валюті, оформляються лише депозити на строк більше ніж 30 днів.

У разі, якщо власник хоче повернути кошти, що були депоновані за строковим ощадним сертифікатом, раніше обумовленого терміну, ніяких перепон збоку банку-емітенту не буде. Слід зазначити, що дане право власника закріплене нормативною базою НБУ, головним мінусом такого погашення може стати лише незначна втрата доходності (визначається на договірних умовах при видачі сертифіката). Проте цей процес проводиться банком-емітентом досить оперативно.

За ощадними сертифікатами до запитання передбачено повернення суми депонованих коштів та доходу на вимогу власника сертифікату.

За процентною ставкою бувають:

- ощадні сертифікати з фіксованою процентною ставкою;

- ощадні сертифікати з плаваючою процентною ставкою.

Але найчастіше, і це є головним позитивним моментом для інвестора, в ощадному сертифікаті вказується фіксована процентна ставка.

З огляду на особливості способу сплати доходу розрізняють:

- процентні ощадні сертифікати;

- дисконтні ощадні сертифікати.

Дисконтні ощадні сертифікати розміщують зі знижкою, тобто вони продаються нижче їх номінальної вартості, однак погашають їх за номінальними цінами. Власники таких сертифікатів одержують процентний дохід у вигляді знижки (дисконту).

Процентний ощадний сертифікат - це ощадний сертифікат, який випущений банком з визначеною процентною ставкою [32, с.456].

За процентними дохід обчислюється у відсотках, нарахованих на номінальну вартість. В свою чергу процентні ощадні сертифікати залежно від умов сплати відсотків поділяють на:

- купонні ощадні сертифікати;

- безкупонні ощадні сертифікати.

Безкупонний ощадний сертифікат - це сертифікат, який не має окремих відривних купонів, проценти сплачуються разом з поверненням суми депозиту.

Купонний ощадний сертифікат - це ощадний сертифікат, що має окремі купони, на кожному з яких зазначено строк здійснення виплати процентної плати. У разі настання цього строку банк відриває купон і виплачує власнику сертифіката дохід згідно з визначеним процентом.

За способом випуску розрізняють:

- ощадні сертифікати, емітовані у разовому порядку;

- ощадні сертифікати, емітовані серіями.

Залежно від категорії власника коштів:

- ощадні сертифікати виписані на користь юридичної особи;

- ощадні сертифікати виписані на користь фізичної особи.

Емітентами ощадних сертифікатів можуть бути лише банки - юридичні особи.

Ощадними сертифікатами на пред'явника, номінованими як у національній, так і в іноземній валюті, оформляються лише депозити на строк більше ніж 30 днів.

Строк обігу ощадних сертифікатів установлюється від дати видачі сертифіката безпосередньо вкладнику (власнику сертифіката) до дати, з якої власник сертифіката отримав право вимоги депозиту.

Бланки сертифікатів мають містити обов’язкові реквізити:

ü назву «ощадний сертифікат»;

ü порядковий номер сертифіката та його серію (якщо випуск є серійним);ل

ü дату внесення депозиту;

ü розмір депозиту, який оформлений сертифікатом (літерами та цифрами);ل

ü зобов’язання банку повернути суму, яка внесена на депозит;

ü дату вимоги вкладником суми за сертифікатом;

ü процентну ставку за користування депозитом;

ü умови сплати процентної ставки – у разі вимоги вкладника про повернення вкладу до обумовленого строку;

ü назву та адресу банку-емітенту, а для іменного сертифіката – назву (ім’я) вкладника;

ü місце для підпису особи, яка уповноважена банком підписувати зобов’язання, та місце для печатки банку [51, с.98].

Виготовлення бланків сертифікатів здійснюється тільки на державних спеціалізованих підприємствах відповідно до вимог Правил виготовлення бланків цінних паперів і документів суворого обліку.

Іменні ощадні сертифікати можуть мати корінці за відповідною формою. У разі випуску іменного депозитного сертифіката банк заповнює всі реквізити корінця сертифіката, який підписується вкладником або уповноваженою ним особою, відривається від сертифіката, обліковується і зберігається в банку в окремій картотеці. Якщо до бланка сертифіката корінець не передбачений, то банк веде реєстраційний журнал випущених іменних ощадних сертифікатів.

Розміщення та погашення ощадних сертифікатів здійснюється лише банком-емітентом. До погашення приймаються тільки оригінали депозитних сертифікатів. Сертифікат, що виписаний на користь фізичної особи, отримує особа, яка внесла грошові кошти на депозит, або інша уповноважена на це особа.

У разі настання строку вимоги депозиту банк здійснює платіж проти пред'явлення ощадного сертифікату.

Якщо строк одержання депозиту за строковим ощадним сертифікатом прострочено, то такий сертифікат вважається документом на вимогу, за яким на банк покладається зобов'язання сплатити зазначену в ньому суму депозиту та процентів за ним у разі пред'явлення сертифіката.

Розміщення ощадних сертифікатів надає наступні можливості для фізичних осіб:

1. Абсолютно надійний засіб накопичення, який забезпечує стабільний рівень доходу.

2. Процентні ставки за ощадними сертифікатами, як правило, залишаються незмінними до кінця строку їх обігу, а у депозитних угодах банк завжди залишає за собою можливість зміни процентної ставки. На сьогоднішній день ця особливість ощадного сертифікату є великим позитивним моментом для власника, так як в Україні спостерігаються тенденції до зменшення процентних ставок.

3. Можливість погашення сертифікату в будь-якому відділенні банку-емітента по всій території України, а не тільки в тому відділенні, де його було куплено, як у випадку з депозитними вкладами.

4. Можливість продажу сертифікату на пред'явника іншій особі, при необхідності в грошових коштах, без втрати доходу.

5. Можливість дострокового погашення сертифікату в банку-емітенті в будь-який момент часу, без попереднього повідомлення банку про свої наміри.

6. Можливість передачі сертифіката на пред'явника без реєстрації робить його чудовим подарунком.

7. Захист від підробки, завдяки якісним і захищеним бланкам.

8. Захист від втрати коштів (крадіжки сертифікату, загублення) у випадку придбання іменного ощадного сертифікату.

9. Мінімізована процедура погашення – потрібен лише сертифікат та документ, що посвідчує особу.

10. Захист від втрати коштів у випадку ліквідації або банкрутства банку-емітента, так як за Законом України — Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб, кошти, вкладені в ощадний сертифікат підлягають обов'язковому страхуванню у фонді гарантування вкладів фізичних осіб.

11. Можливість придбання сертифікату як за готівкові кошти, так і шляхом перерахування коштів з поточних рахунків, та погашення сертифікату за готівку або перерахуванням коштів на поточний рахунок [57, с.234].ل

Цей фінансовий інструмент має подвійний характер. За формою – це цінний папір, а за змістом – це різновид банківського вкладу. Даний фінансовий інструмент має ряд переваг. Завдяки своїм властивостям він може задовольнити потреби як банку, що його емітує, так і покупців сертифікату – фізичних осіб.

Конкуренція на ринку позичкових капіталів змушує комерційні банки шукати нові форми і способи залучення депозитів – це так звані «now»-

рахунками та «supernow»-рахунки. Один із найперспективніших варіантів залучення заощаджень населення у грошовий обіг країни – це безготівкові розрахунки за допомогою пластикових карток.

Комерційні банки зобов'язані стимулювати акумуляцію заощаджень різних соціальних груп. З переходом до ринкової економіки постає питання про соціальний захист «слабких груп» населення (особливо пенсіонерів). Депозитна політика набуває соціального характеру. Повинні з'явитись нові організовані форми заощаджень. До них можна віднести пенсійні вклади з підвищеним процентом.

Можливе створення спеціальних вкладів, які б поєднували функції депозитного та страхового рахунків. Відмінність спеціального вкладу від пенсійного депозитного полягає в наявності страхової угоди. Як і при класичному страхуванні у випадку настання страхового випадку вкладнику виплачується передбачена угодою сума. Якщо ж випадок не відбувся, то банк повертає вкладнику суму з нарахованими відсотками. Банки у цьому випадку виступають конкурентами страхових органів, які при страхуванні громадян проценти не нараховують.

Все більше банків розширює свою традиційну депозитно-кредитну діяльність послугами такого типу, як продаж страхових полісів, участь у відкритих інвестиційних фондах та пенсійні забезпечення. Особливо привабливими для банків є включення до пропозицій послуг страхових продуктів.

Взаємодія банків і страхових компаній почалася з реалізації працівниками банку страхових полісів як додатків до типово банківських продуктів. Продаючи ці поліси через мережу своїх відділень, кредитні інститути збільшували свої доходи за рахунок агентської винагороди, підвищували рівень обслуговування та лояльності своїх клієнтів, зміцнювали ресурсну базу. Найбільший розвиток інтеграція банківських та страхових послуг набуває у моделі фінансового супермаркету.

Банкам зазвичай пропонується комплексне страхування, що включає більше десяти окремих, але взаємопов'язаних полісів. При ухваленні рішення про конкретну програму страхування використовують два фундаментальні підходи.

Перший, пропонований Bankers Blanket Bond, є сьогодні максимально широким покриття, як правило – комплексним. Цей підхід має дві суттєві переваги: полісом покриваються всі ризики банку; банк із таким покриттям немає проблем, виходячи на рівень міжнародного співробітництва. Водночас даний підхід має кілька мінусів, особливо відчутних на ринках, які тільки розвиваються: високі франшизи; висока вартість; велика кількість усіляких обумовлень.

Другий підхід характеризується вибірковістю підходу за видами покриття, і головна його ознака – відносна дешевизна порівняно з першим. При цьому більше увага приділяється різним нюансам, властивим конкретним умовам. Це робить його дещо привабливішим. Недоліком цього підходу є неповне покриття банківських ризиків. Відтак банк ризикує більше, а отже, ризикують і його клієнти.

Співробітництво вітчизняних банків із страховиками нині розвивається за такими основними напрямами: страхування кредитів, що видаються банками, страхування різних фінансових ризиків, страхування майна, що передається в заставу банку, страхування майна банку та страхування депозитів.

Необхідність широко впроваджувати систему страхування банківських депозитів зумовлюється такими чинниками: загальним спадом довіри до банків; потребою надавати допомогу тим банкам, які потрапили у скрутну фінансову ситуацію; необхідністю стабілізації фінансових ресурсів банків та усунення причин передчасної ліквідації депозитів вкладниками; необхідність захисту споживача – клієнта [69,с.67].

Прикладом типових пакетів банківських послуг, що поєднують традиційні банківські послуги та страхування є:

- фінансування житлових потреб (іпотечні позики, посередництво в обороті нерухомістю, страхування житла);

- фінансування продажу автомашин у кредит (лізинг, цивільна відповідальність, страхування автомобіля);

- накопичення матеріальних надбань (страхування життя, управління фондами, інвестиційний консалтинг) тощо.

Отже, співпраця банків та страховиків позитивно вплине на діяльність банків, тому впровадження страхових полісів у банківські продукти є перспективним напрямом їх діяльності, яке позитивно вплине на обох та дасть змогу збільшити клієнтську та ресурсну базу.

Також, щоб поліпшити ситуацію в сучасних банках доцільно розвивати контрактні (договірні) заощадження. В умовах інфляції з їх допомогою можлива максимальна акумуляція заощаджень на тривалий термін. Договірні вклади можуть запроваджуватися як заощадження з повідомленням про термін вилучення і встановленням фіксованих строків на запитання грошових коштів. Мінімальним строком може бути термін, який логічно відповідає середньому терміну збереження вкладеної гривні. Якщо ж вклад виплачується до настання обумовленого терміну, то по ньому процент взагалі не виплачується.

Сьогодні банки вже почали запроваджувати нові форми акумулювання коштів населення – залучення банками різдвяних, відпускних, податкових та інших строкових вкладів, внески на які роблять регулярно (наприклад, щотижня) з метою накопичення коштів, достатніх для оплати видатків на різдвяні свята чи на час відпустки. Для банків такі методи мобілізації бажані тим, що вони сприяють зростанню депозитів та стимулюють ощадливість вкладників.

Банківські продукти і послуги на новітньому етапі обслуговування повинні бути індивідуально зорієнтованими на потреби кожного клієнта. Сьогодні індивідуальні клієнти мають змогу користуватися персональними комп’ютерами для оплати рахунків, отримання виписок, переказу коштів.

Клієнту варто надавати стільки можливостей, скільки банк вважає за доцільне.

1.3. Місце і роль заощаджень населення у ресурсній базі комерційних банків

Для здійснення комерційної і господарської діяльності комерційні банки повинні мати у своєму розпорядженні певну суму грошових коштів, тобто ресурсів.

Аналіз літературних джерел показує, що на практиці часто змішують поняття «банківські ресурси», «банківський капітал» і «капітал банку». Розділення цих трьох, у багатьох аспектах схожих, понять є принципово важливим для більш повного розуміння їх суті, з'ясування їх функцій і ролі та, як наслідок, визначення їх впливу на роботу банків (табл.1.1).

Таким чином, поняття «банківські ресурси» тотожне «банківському капіталу» - найбільш загальне, включає всі джерела фінансових ресурсів, створених у процесі внутрішньої та зовнішньої діяльності банку. Іншою назвою для джерел формування фінансових ресурсів банку є пасиви.

Таблиця 1.1

Визначення пасивів комерційного банку в літературних джерелах

З/п Літературне джерело Зміст визначення "пасиви комерційного банку"

1 Банківська енциклопедія / за ред. А.М. Мороза Банківський капітал - сукупність грошових капіталів, залучених банком. Які використовуються ним у вигляді банківських ресурсів для кредитно-розрахункових та інших операцій. Власний (акціонерний і резервний) капітал банку складає меншу частку банківського капіталу

Продовження табл.1.1

2 Банківські операції: Підручник / За ред. А.М. Мороза Ресурси комерційного банку - це сукупність грошових коштів, що перебувають у його розпорядженні і використовуються для виконання

активних операцій. Операції, з допомогою яких банки формують свої ресурси, називаються пасивними

3 Банківська справа: Навчальний посібник / За ред. Васюренка О.В. Банківські ресурси - це сукупність грошових коштів, що знаходяться в розпорядженні банків і використовуються ними для здійснення активних та інших операцій

Формування фінансових ресурсів комерційного банку здійснюється насамперед з урахуванням раціональності їх структури щодо стабільності джерел коштів. Згідно з існуючими у банківський практиці традиціями ресурси комерційних банків поділяють на власні, залучені (депозитні) та позичені (не депозитні) кошти. (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Структура банківських ресурсів комерційних банків [7, с. 76]

Складовою частиною банківських ресурсів є власні кошти (або капітал), що відіграє велику роль у зміцненні довіри клієнтів як до окремого банку, так і до банківської системи в цілому. Тому проблема залучення і підтримки на певному рівні обсягу капіталу комерційних банків є актуальною і надзвичайно важливою для банківської діяльності в країні загалом

Визначення капіталу комерційного банку: це сукупність внесених власниками – учасниками капіталу – власних коштів, які зростають у результаті ефективної банківської діяльності у процесі капіталізації прибутку, а також за рахунок додаткових вливань з боку учасників [16, с.45].

Роль власного капіталу досить значна для забезпечення надійності банку й ефективності його діяльності: він є джерелом його початкових ресурсів, відіграє роль амортизатора і гаранта, дозволяє банку виконувати свої зобов’язання в екстремальних ситуаціях. Капітал дає змогу банку витримувати конкуренцію та здійснювати подальший розвиток, а розмір капіталу впливає на рівень надійності та довіри до банку.

Банки залучають вільні грошові кошти юридичних, фізичних осіб, банків, які зберігаються на різноманітних рахунках (строкових і до запитання). Вкладниками можуть бути як юридичні та фізичні особи, що постійно обслуговуються в даному банку (клієнти банку), так і юридичні і фізичні особи, що не належать до постійних клієнтів цього банку, а обслуговуються в іншому банку.

Розглянемо економічні чинники, що визначають роль коштів населення у формуванні банківського капіталу. Їх можна поділити на чотири групи: зростання реальних грошових доходів населення; зростання заощаджень населення та зацікавленість в їх капіталізації; посилення конкурентоспроможності банків на фінансовому ринку; посилення зацікавленості банків у залученні вкладів населення.

Ключовим чинником, який визначає розширення потенційних меж заощаджень населення та формування запасу грошей взагалі є зростання реальних грошових доходів. У випадку зменшення реальних грошових доходів населення відбувається втрата всіх своїх доходів на покриття поточних витрат більшості домогосподарств: вони перестають накопичувати запас грошей і втрачають або зменшують можливості розміщувати їх у банківські вклади [13, с.94].

Найзаможніші сім`ї, маючі значні запаси грошей, не прагнуть їх вкладати у банківські установи, а розміщують за кордоном, в ліквідну нерухомість, в твори мистецтва, земельні ділянки тощо. До банківських установ звертаються переважно сім`ї з середнім достатком (але питома вага їх незначна). Більшість населення взагалі не можуть мати вкладів або ж мають їх у мізерних розмірах. Такі вклади не приносять відчутних доходів населенню та й для банків вони не є важливими.

Успішний розвиток ощадної справи залежить не лише від наявності у населення вільних грошових коштів та бажання останніх розмістити їх на вклади в банках, а також – від зацікавленості банківських установ у залученні таких коштів.

Важливо зауважити, що робота щодо залучення вкладів населення є для банків роздрібним бізнесом, який за своїм характером є дорожчим та ризикованішим, ніж оптовий бізнес, пов'язаний з обслуговуванням юридичних осіб. Тому в розвинутих країнах банки, які спеціалізуються на ощадних операціях, одержують певну підтримку з боку держави, особливо від місцевих органів влади – податкові та орендні пільги, рекламну підтримку тощо.

Визначення ролі заощаджень і ролі банків у їх формуванні та використанні можна звести до таких основних положень.

По-перше, держава у своїй економічній політиці має виходити з того, що заощадження є важливим компонентом економічної рівноваги, порушення якої спричинює негативні процеси в економіці. Банківська система в своїй монетарній політиці повинна виходити з того, що економічні межі її кредитної та інвестиційної діяльності визначаються національними заощадженнями. Порушення такої межі загрожує порушенням економічної рівноваги та інфляцією.

По-друге, звичайно заощадження не дорівнюють запланованим інвестиціям, але постійно тяжіють до рівноваги. Це забезпечується на ринку позичкового капіталу, регулювальну роль на якому виконує процентна ставка. Якщо заощадження перевищують інвестиції, то пропозиція грошей перевищує попит на них з боку інвесторів. Завдяки цьому процентна ставка знижується, що сприяє збільшенню інвестиційного попиту до рівноваги із заощадженнями. І навпаки, якщо рівновага на ринку позичкового капіталу порушується збільшенням інвестицій, то процентна ставка зростає. Використовувати заощадження для інвестицій тоді, коли їхня ефективність менша від ставки процента, неефективно. Отже, ланкою, що поєднує заощадження та інвестиції, є норма процента.

По-третє, заощадження, особливо домашніх господарств, - найважливіше джерело формування інвестицій, без яких стабільний соціально-економічний розвиток держави є неможливим. Щоб інвестиційний

процес в економіці країни розвивався успішно, активно та успішно мають формуватися заощадження. Сприяння заощадженням має бути одним з пріоритетних напрямів економічної політики держави. У країнах з розвинутою ринковою економікою чверть національних заощаджень формується за рахунок заощаджень домашніх господарств. Тому необхідно забезпечити систему заходів для відновлення втраченої довіри населення до збереження коштів у банківських установах, зокрема запровадженням системи гарантування вкладів фізичних осіб [13, с.96].

По-четверте, заощадження є одним з джерел покриття бюджетного дефіциту держави, який зменшує їх частку, що спрямовується на інвестиції.

По-п`яте, заощадження сприяють розв’язанню найскладніших і найактуальніших соціальних проблем, що відповідно позитивно впливає на прискорення економічного розвитку.

По-шосте, нагромадження вартості взагалі, й у грошовій формі зокрема, не мало б сенсу, коли б вона не перетворювалась у капітал і не спрямовувалася на розвиток економіки. Виокремлюють два методи перетворення заощаджень в інвестиції: прямий та опосередкований. За прямого методу первинні кредитори і первинні позичальники всі питання вирішують між собою, без посередників. Однак останні можуть брати участь у відносинах між такими кредиторами і позичальниками, виконуючи скоріше технічну роль звичайних посередників. За опосередкованого методу зв'язок між первинними кредиторами і первинними позичальниками реалізується через посередників, які спочатку акумулюють у себе ресурси, що пропонуються на грошовому ринку, а вже потім продають їх позичальниками (рис.1.3).

Опосередкований метод

Кошти **Кошти**

Прямий метод

Рис.1.3. Процес фінансового посередництва в економіці

Посередниками між первинними кредиторами і первинними позичальниками виступають банківські та небанківські фінансові установи. Вихідним і визначальним у фінансовому посередництві банків є подолання протиріччя між надлишком грошових заощаджень в одних секторах економіки та потребою у залученні додаткових грошових ресурсів для інвестування в інших. Зауважимо, що первинними кредиторами і первинними позичальниками можуть бути одні й ті самі суб'єкти економіки, однак не обов'язково одні й ті самі фізичні або юридичні особи. Конкретні домашні господарства можуть бути чистими кредиторами або позичальниками, однак як суб'єкт економіки вони виступають чистими кредиторами. Аналогічно конкретні фірми та держава можуть бути чистими кредиторами або чистими позичальниками, але як суб'єкти економіки вони є чистими позичальниками.

Крім банків посередництвом в економіці займаються й небанківські фінансові установи. Однак їх посередницька діяльність суттєво відрізняється від діяльності банків, які поєднують посередництво як у кредитах, так й у платежах. Банки забезпечують рух грошових потоків в економіці, сприяють поєднанню виробництва, розподілу, обміну та споживання у неперервний процес. При цьому банки мають можливість: трансформувати грошові кошти в часі, в обсягах і просторі; знизити рівень фінансових ризиків, що у результаті забезпечує збіг інтересів кредиторів і позичальників; самі створювати вимоги та пропозиції.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Зарубіжні та вітчизняні економісти збагатили дослідження теорії заощаджень, водночас багато питань цієї теми розроблено недостатньо, що виявляється у різному трактуванні, відсутності єдиного обґрунтованого поняття та постійному удосконаленні постулатів. Заощадження тлумачаться як різниця між доходом і споживанням, хоча чіткості в розумінні самого терміна “заощадження ” немає. Найчастіше під ними розуміють різницю між поточним доходом та поточним споживанням. Проте іноді трапляється і розуміння заощаджень як запасу, тобто суми, наявної на цей час. Для більш детального розуміння сутності заощаджень використовують їх класифікацію за різними ознаками.

Банки залучають вільні грошові кошти (заощадження) фізичних осіб шляхом виконання депозитних операцій, з допомогою яких використовують різні види банківських рахунків. За формою використання рахунків вони поділяються на: депозити до запитання, термінові, або строкові депозити. Здійснення депозитних операцій – одна з найважливіших економічних передумов для організації діяльності комерційного банку, оскільки за рахунок залученого капіталу покривається основна частина потреб банку. Поряд із цим ефективне функціонування ринку внесків і депозитів неможливе без забезпечення, з одного боку, відповідних зовнішніх умов на рівні централізованого захисту депозитних коштів і, з другого боку, зваженої депозитної стратегії на рівні окремого комерційного банку.

Специфіка діяльності банківської системи полягає в тому, що умовою ефективної її роботи як особливого суб’єкта господарювання є створення відповідної ресурсної бази. Депозити фізичних осіб є найбільш надійним ресурсом як джерело фінансування довгострокових потреб економіки та найбільш значущим регульованим джерелом ресурсів банку. Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що для утримання високого банк повинен пропонувати своїм клієнтам максимально зручні умови розміщення та збереження вкладів, гнучкі відсоткові ставки, індивідуальний підхід та

високу якість обслуговування. Надання якісних банківських послуг, розуміння та поважне ставлення до клієнтів, націленість на взаємовигідне, дострокове і справжнє партнерство є головними пріоритетами роботи банку в процесі залучення депозитних коштів.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ ДІЮЧОЇ ПРАКТИКИ АКУМУЛЮВАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ НАСЕЛЕННЯ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ

2.1. Аналіз сучасного стану залучення заощаджень населення на депозити

У ринковій економіці заощадження населення займають особливе місце серед економічних явищ бо перебувають на межі інтересів громадян, держави та фінансових організацій. З одного боку, заощадження є важливим показником рівня життя населення, пов'язаним із його споживанням, доходами та видатками, а з іншого – заощадження являють собою цінний ресурс економічного розвитку, джерело інвестицій та кредитування господарства. Отже, збільшення заощаджень населення є досить актуальною проблемою в Україні.

Стан заощаджень населення відображає процеси загальноекономічного розвитку України включаючи соціальні аспекти, а також становлення фінансової і банківської системи.

Розглянемо основні причини фінансової кризи, що розпочалася в Україні. Насамперед це пов'язано з макроситуацією на світовому ринку. Другий принциповий момент уже безпосередньо пов'язаний із нашою державою: нині виводять чимало інвестиційних коштів, досі наявних на ринку України. Цей процес можна було побачити за коливаннями курсу долара. Коли криза поширилася з американського на європейський континент, відбувся "стрибок " долара. Його причиною стало те, що гроші, завезені незадовго до кризи в Україну на короткий термін, виведено з нашої держави. На жаль, на європейському рівні немає належної відкритості у вирішенні проблеми долара-євро.

В умовах кризи головним "внутрішнім" джерелом ресурсів для вітчизняних фінансових установ традиційно є депозити. Причому, на відміну від локальних облігацій, через депозити банки можуть залучати не тільки гривню, але й іноземну валюту. Зростання обсягів валютних депозитів

дозволить українським банкам хоч частково, але все таки компенсувати недолік іноземної валюти. Отже підвищений попит на депозити спричинить за собою їх подорожчання. Зростання вартості ресурсів спричинить подорожчання кредитів. Навряд чи банки підуть на скорочення маржі, тим більше в умовах обмеженості в коштах. Швидше, навпаки, майбутнім позичальникам дорожче обійдеться не тільки обслуговування кредиту в іноземній валюті - слід чекати і підвищення вимог до них.

Слід зазначити, що українська банківська система, за оцінками провідних міжнародних експертів та рейтингових агентств на тлі країн СНД менше всього зазнала негативного впливу від міжнародної фінансової кризи. Парадоксально, але нашій системі послужила її недостатня інтегрованість в світові фінансові ринки, відсутність механізмів, властивих відкритим ринкам; регулювання НБУ і присутність потужних іноземних капіталів в українських банках.

Найбільшу питому вагу в структурі заощаджень займають депозити у банківських установах. У наш час вони переживають досить суттєві структурні зрушення. За даними НБУ, оприлюдненими в повідомленні «Основні тенденції грошово-кредитного ринку України», загальний обсяг депозитів в Україні на 1.02.2013 р. становив 578,9 млрд. грн., з них:

-депозити фізичних осіб: 374,5 млрд. грн.;

- депозити юридичних осіб: 204,4 млрд. грн.(рис.2.1).

З 2010 року депозити фізичних осіб зростали, і на липень 2012 збільшились на 6,58 млрд.грн або на 2,6% , у жовтні 2010р. склали 257,55 млрд.грн [61].

У 2011 році українські вкладники значно обережніше несли гроші в банківські установи, причому у другій половині року темпи приросту депозитів сповільнювалися.

Нагнітання страху європейською борговою кризою, вихід з роздрібного бізнесу низки банків, зниження депозитних ставок та гривневий протекціонізм НБУ не сприяли апетиту до ризику. Вкладники були схильні

знімати депозитні кошти, фіксувати їх у твердій валюті і чекати на знецінення гривні, про яке говорять коментатори.

Схоже, для відтоку депозитів не вистачає лиш якогось більш-менш суттєвого економічного приводу, наприклад, раптового банкрутства кількох середніх банків.

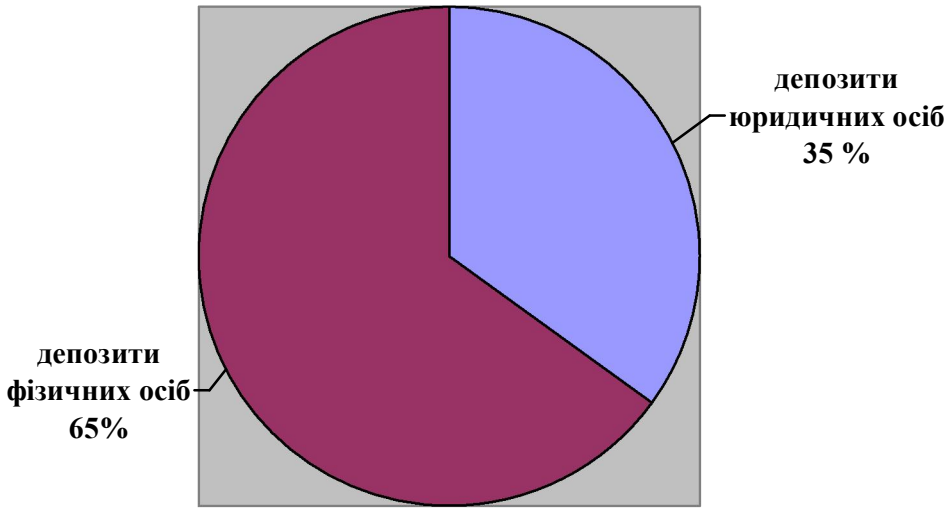

Рис.2.1. Структура депозитів комерційних банків станом на 01.02.2013 р. [61]

Наглядно тенденцію обсягу депозитів фізичних осіб можна подати у вигляді діаграми (рис. 2.2).

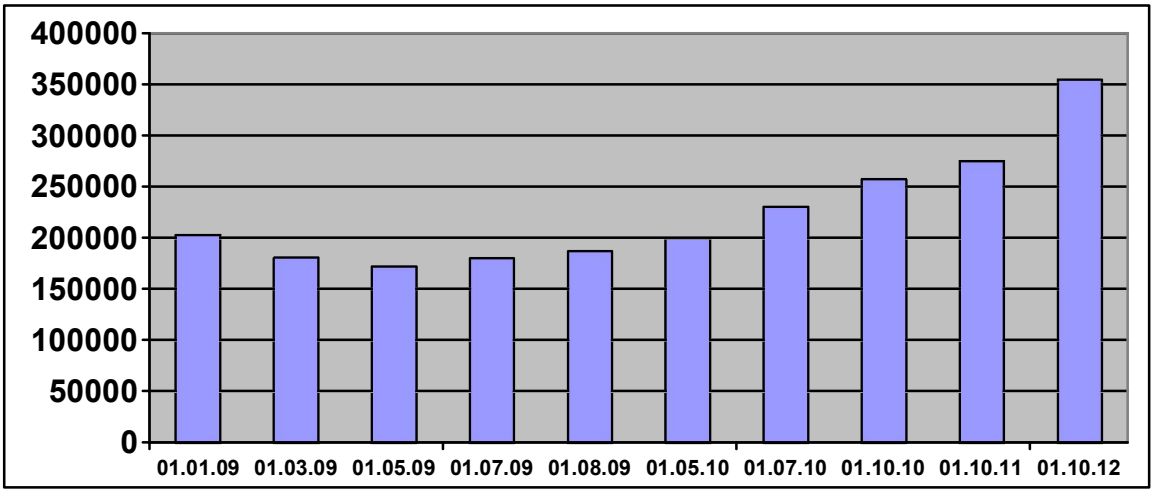

Рис.2.2. Діаграма динаміки депозитів фізичних осіб, млрд. грн. [61]

Відтік депозитів фізичних осіб із банківських установ простежувався у 2009 році. Основним фактором відтоку коштів населення з банків і їх часткового «перетікання» з національної валюти в іноземну є триваюча девальвація гривні. Офіційний курс НБУ щодо долара США за період з 01.05.2008 по 01.12.2012 року можна зобразити наступним графіком (рис.2.3). Рис. 2.3. Графік зміни офіційного курсу гривні щодо долара США [61]

Як видно з графіку, то в період з 2007 по 2008 готівковий курс почав різко рости з 526 до 770 гривень за 100 одиниць валюти, незначне зниження курсу відбулося у 2010 році, і в 2011-2012 роках знову курс зріс до 814 грн.

Структура депозитів фізичних осіб станом на жовтень 2012 року складала близько 76% - термінові внески, 24% - залишки коштів на вимогу, переважно на карткових рахунках (рис. 2.4) [61].

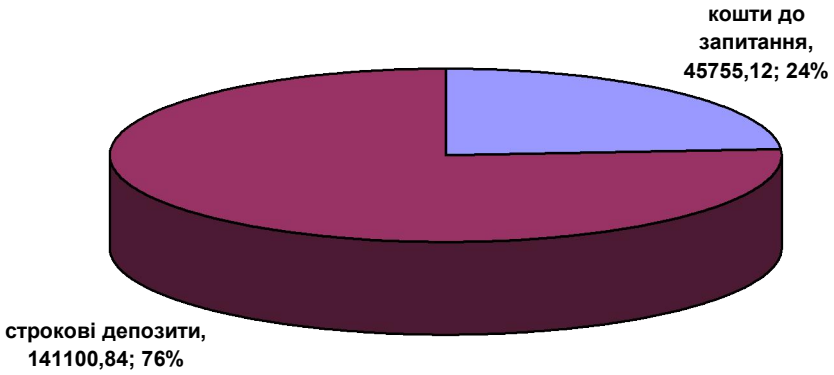

Рис. 2.4. Структура коштів фізичних осіб по банківській системі України станом на 01.10.2012 року (млн. грн.) [61]

Динаміку обсягу депозитів за 20011 – 2012 роки відображає таблиця побудована за даними НБУ (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1

Депозити домашніх господарств у розрізі видів валют і строків погашення (залишки коштів на кінець періоду, млн. грн.) [61]

Показники	Залишки на кінець періоду в заг.обсязі депозитів, %		Зміна у річному обчисленні, %					
	2011	2012	2011	2012				
				березень	червень	вересень	листопад	грудень
дом.госпо-дарства:	63,9	66,0	-1,7	14,9	21,0	27,6	27,1	28,5
на вимогу	17,1	15,9	41,1	35,3	27,7	23,5	18,3	15,5
до 1 року	29,3	24,0	75,7	88,0	46,3	16,2	2,5	1,8
від 1 до 2 років	13,9	22,0	-52,7	-34,1	-2,3	53,8	83,8	97,1
більше 2 років	3,6	4,1	-47,1	-34,6	-14,4	16,7	39,6	41,4

За строками погашення обсяги депозитів у річному обчисленні зменшилися за короткостроковими депозитами (з 75,7% до 1,8%) та за

депозитами на вимогу (з 41,1% до 15,5%), водночас зросли за депозитами з строком погашення від 1 року до 2 років (з -52,7% до 97,1%) за депозитами з строком погашення більше 2 років (з -42,1% до 41,4%). Залишки за депозитами домогосподарств за 2010р. збільшились на 61,0 млрд.грн або 28,5% (у 2011р. відбулось їх скорочення на 1,7%) до 275,1 млрд.грн., що було вищим за до кризовий рівень [61].

Структура термінових коштів по банківській системі України станом на жовтень 2012 року відображає діаграма (рис.2.5).

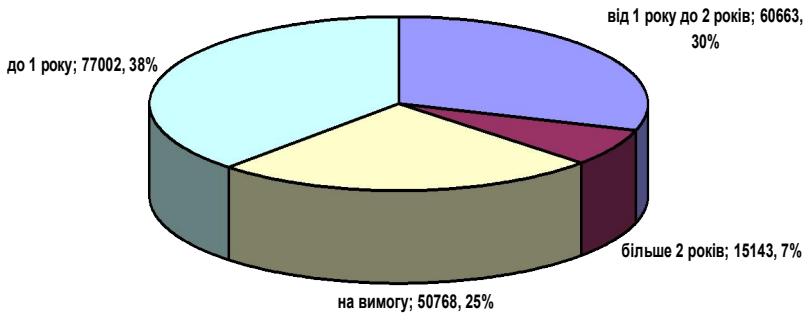

Рис. 2.5. Структура термінових коштів по банківській системі станом на жовтень 2012р. (залишки коштів на кінець періоду, млн. грн.) [61]

Щодо регіональної структури ринку депозитів населення то близько 30% всього депозитного портфелю сконцентровано у Києві. Це пояснюється, перш за все, високими доходами мешканців столиці.

Сприятлива економічна ситуація у державі, стимулює розвиток ощадного процесу, а інфляція та безробіття є причиною знецінення і скорочення заощаджень. Грошові заощадження зростають, якщо зростають грошові доходи населення і зменшуються обов'язкові платежі та добровільні внески, споживчі та інші видатки.

Кошти населення формують майже 25% залучених і позичених ресурсів комерційних банків України. Це, звичайно, невисокий показник. У банках країн із розвиненою ринковою економікою кошти домашніх господарств є активним ресурсом для здійснення активних операцій. Поки що у наших комерційних банках України кошти населення є другорядним джерелом ресурсів після коштів юридичних осіб. На це впливають чинники, які стримують заощадження і приплив грошей у банківську систему. Серед них: уезначний рівень реальних доходів населення, які залишаються після споживчих видатків і є джерелом для банківських депозитів; споживчі видатки збільшуються із зростанням цін; низький рівень заробітку основної маси населення; високий рівень оподаткування доходів громадян; недостатня довіра людей до банківської системи, що спричинена банкрутством багатьох банків і низьким рівнем компенсації заощаджень; недостатній рівень банківських технологій обслуговування населення у багатьох банках; неналежна довіра до національних грошей, яка спонукає зберігати заощадження в іноземній валюті.

Кожна з груп економічних суб'єктів має свій інструментарій впливу на формування заощаджень і може використовувати його як для стимулювання, так і для стримування заощаджу вального процесу (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Інструменти для стимулювання заощаджувального процесу [42]

Інструменти стимулювання заощаджень

Державні інструменти Банківські інструменти

Політика оплати праці (встановлення мінімальної заробітної плати, нарахування на фонд оплати праці та ін.) Зміна рівня доходу за банківськими вкладами

Політика пенсійного та інших форм соціального забезпечення населення Зміна надійності банківських вкладів населення

Регулювання цін і тарифів на товари і послуги Рівень зручності та комфортності депозитного обслуговування

Оподаткування доходів населення

Політика оплати праці та пенсійного забезпечення – досить могутній інструмент впливу держави на форсування заощаджень. Регулювання цін і тарифів органами державного управління в сучасній Україні істотно впливає на формування заощаджень. Високоефективним інструментом регулювання заощаджень з боку держави є механізм оподаткування доходів населення. Його ефективність зумовлена тим, що підвищення рівня оподаткування зменшує схильність населення до заощаджень.

Для стимулювання заощаджень особливо важливою є ставка депозитного відсотка як така, що безпосередньо і негайно впливає на матеріальну зацікавленість домогосподарств здійснювати вклади – при зростанні ставки вона посилюється, а при зниженні – зменшується. Завдяки такій властивості цієї ставки кожен банк реалізує власну депозитну політику як важливий напрям банківського менеджменту, призначеного оптимізувати інтереси своїх вкладників та власні інтереси. Використання українськими банками ставки депозитного відсотка як ефективного інструменту стимулювання заощаджень ускладнюється низкою обставин: високою часткою інвалютних запасів у загальному обсязі заощаджень населення, внаслідок чого банки змушені диференціювати свою депозитну політику за видами валют, встановлюючи дві відсоткові ставки, два вида депозитних рахунків з різними механізмами їх ведення, по-різному узгоджувати свої інтереси з інтересами вкладників; високим рівнем інфляції, внаслідок чого виникає значна відмінність поміж номінальною і реальною ставкою депозитного відсотка; істотними і частими коливаннями валютного курсу, внаслідок чого помітно змінюється інтерес вкладників до валюти та, відповідно, до гривневих вкладів; недостатня зацікавленість населення залучати заощадження на вклади. Проте в Україні є одна обставина, що сприятливо впливає на використання ставки депозитного відсотка із стимулювальною метою – це звільнення від оподаткування доходів

населення за банківськими депозитами. Відповідно до Закону України «Про податок з доходу фізичних осіб» до складу загального місячного оподатковуваного доходу включається дохід у вигляді відсотків (дисконтних доходів), але дія цього підпункту тимчасово припинена. Ця обставина суттєво полегшує банкам підтримувати реальну ставку депозитного відсотка на достатньому рівні, особливо у роки з високим рівнем інфляції. У механізмі впливу депозитної ставки на заощадження беруть участь одночасно два її рівні – номінальний і реальний. Спочатку після зміни номінальної депозитної ставки відповідно змінюються заощаджу вальні настрої і вкладна активність населення, оскільки зміни реальної ставки відсотка виявляються і дають згодом про себе знати у сфері вкладів згодом. І тільки після того, коли основна маса вкладників усвідомить у який бік змінюється реальна депозитна ставка, остання теж починає впливати на ощадні настрої і вкладну активність населення. Напрям цього впливу може збігатися із впливом номінальної ставки, а може бути прямо протилежним. У першому випадку вкладна активність населення продовжуватиметься навіть при незмінній номінальній ставці. У другому випадку вкладна активність знижуватиметься навіть при стабільній чи незначній зростаючій національній відсотковій ставці [55, с.54].

На відхилення реальної ставка відсотка від номінальної впливають два чинника: Рівень інфляції (що він вищий, то меншою буде реальна ставка порівняно з номінальною, і навпаки); Рівень оподаткування доходів за депозитами (напрям впливу той самий, що й в інфляції).

Якщо розглядати життєвий цикл депозиту, то можна зробити такі висновки (рис.2.6):

1) на 1-му етапі, що починається відразу після підвищення номінальної ставки відсотка від 13,7 до 15,6 (дані приведені лише для прикладу) стимулювальний вплив на заощадження буде інтенсивно посилюватися, про що свідчить крута лінія стимулювання. Цей період переважно короткий;

2) на 2-му етапі ефект підвищення ставки відсотка стабілізується і лінія стимулювального впливу стоїть на одному рівні навіть при незмінній

номінальній ставці. У цей період більшість вкладників придивляється до інфляційної тенденції та динаміки оподаткування і починає підраховувати свої втрати за вкладами від зниження реальної ставки від 15,6 до 1%;

3) на 3-му етапі вкладники усвідомлюють, що при незмінній номінальній ставці їхні доходи за депозитами зменшуються. Тоді лінія стимулювального впливу спадає навіть за підтримання номінальної ставки і опускає проти максимального рівня більш ніж на 14%.

Ці тенденції підтверджують сформульоване вище твердження про те, що в Україні ще діють чинники, які деформують стимулювальний вплив депозитної ставки банків на темпи зростання вкладної активності населення. Стан довіри населення до українських банків низький. Це істотно знижує зацікавленість розміщувати кошти на вклади. Хоча стан довіри не має визнаного офіційного статистикою показника, про нього опосередковано можна судити за динамікою кількості ліквідованих банків. Станом на 1 вересня 2012 року ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій мали 176 банків [61].

Основну частину строкових депозитів (301,8 млрд. грн.) банки залучають в населення [61]. Тоді як юридичні особи більшу частину вкладів тримають у формі поточних депозитів.

Строкові грошові вклади населення на кінець 2012 року зросли на 25,5 млрд. гривень, тоді як поточні знизились на 3 мільярди, що свідчить про зростання довіри населення до банківської системи [61].

Причиною такої зміни структури депозитів фізичних осіб були аномально високі процентні ставки в осінньо-зимовий період, які після Нового року почали дещо знижуватись.

Населення загалом розподіляє свої заощадження практично порівну з певною перевагою строкових вкладів у національній валюті. Станом на 01.01.2013 року на вкладах у іноземній валюті населення розмістило 185181 млн. грн., а на гривневих вкладах 192 635 млн. грн. Як бачимо, має місце

незначне відхилення між сумами розміщеними на валютних та гривневих вкладах на користь гривневих [61]

На депозитному ринку України намітилися банки-лідери за обсягами залучених депозитів, так перше місце займає Приватбанк, друге Ощадний банк і третє – Укрексімбанк (рис.2.7).

Отже, проведений аналіз свідчить проте, що розвиток банківського стимулювання заощаджень населення перебуває під впливом протилежних економічних інтересів населення та банків. У розвинутих банківських системах створені механізми максимального узгодження цих інтересів. Для захисту інтересів вкладників створені ефективні механізми гарантування депозитів населення, а для захисту інтересів банків сформувалися могутні структури, що спеціалізуються на обслуговуванні населення, створюють особливу ощадну систему, яка забезпечує їм вигідність роздрібних депозитних операцій. Україна вже сформувала механізм, який захищає інтереси вкладників через створення фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Так, Фонд гарантування внесків фізичних осіб збільшив максимальну суму гарантованої компенсації з 15 тис. до 200 тис. грн. Але коефіцієнт покриття депозитного портфеля населення складає менше 4%. Крім віддачі та надійності банківських вкладів важливими у стимулюванні заощаджень населення є такі аспекти банківської діяльності, як зручність і комфортність, які вимагають розширення асортименту депозитних послуг населенню. Серйозним недоліком формування депозитної бази банків є відсутність в Україні ринку довгострокових заощаджень. Незважаючи на відсутність відповідних даних офіційної статистики, можна зазначити, що переважна частина заощаджень у банківській системі формується на 3-6 місяців, менша – на рік і зовсім незначна – 1,5-2 і більше років. Причинами цього є досить нестабільна політична, економічна, демографічна ситуація у державі.

Так, недостатній рівень впевненості населення у надійності та безповоротності досягнутої економічної та політичної стабілізації через повільне просування структурних та адміністративних реформ, відсутність

довіри до банківської системи внаслідок повної втрати вкладів у результаті інфляційного знецінення і банкрутства окремих банків призвели до того, що населення не має повної впевненості у захисті своїх вкладів через систему гарантування вкладів, оскільки вона гарантує відшкодування лише незначних сум і належно себе не зарекомендувала на практиці. Отже, необхідно активно впливати на чинники, які створюють позитивний фон для розвитку довгострокових заощаджень. Серед них: прискорення пенсійної реформи формування на її засадах у банківській системі пенсійних заощаджень. У розвинених країнах це найпотужніший і довготерміновий вид заощаджень. Сучасний клієнт світового приватного банківського сектору все більше як зовнішньо, так і за своєю суттю відрізняється від традиційного уявлення про нього. Розміщення грошей у банку він розглядає, швидше, як інвестицію, що здійснює у розрахунку на одержання прибутку, ніж просто зберігання цінностей. Зараз з'являється і в Україні відповідна категорія клієнтів-підприємців та населення, що отримують дохід за рахунок банків і хочуть примножити власний капітал. Це ставить завдання перед банками здійснювати більш складні фінансові операції, щоб задовольняти потреби своїх клієнтів, раніше було достатньо продемонструвати рівень сервісу не нижчий, ніж у конкурентів. У сучасних умовах, щоб утримати і залучити нових клієнтів, важливим є комплексний підхід в обслуговуванні, поєднання депозитних послуг з розрахунковими, здійснення зовнішньоекономічної діяльності, надання консультативних послуг. Створення належних умов для формування довгострокових депозитів, які є джерелом започаткування і розвитку довгострокового кредитування, а відповідно – забезпечення економічного зростання на тривалу перспективу є нагальним завданням законодавчої і виконавчої влади в Україні. Можливість залучати вільні кошти населення залежить від сприятливих та економічно вигідних умов, а також довіри до відповідних установ, які залучають заощадження населення. Для збільшення заощаджень необхідно передусім впровадити заходи на рівні держави та банків.

На рівні держави:

ü виробити відповідну соціальну політику щодо підвищення доходів населення із забезпеченням економічного зростання. Важливо також зменшити диференціацію доходів населення, створити і нарощувати середній клас (підтримувати підприємництво, розвивати малий і середній бізнес), що дасть змогу розширити базу для заощаджень;

ü забезпечити стабільність національної валюти, стимулювати заощадження у національній валюті, створюючи більш вигідні і привабливі умови вкладів;

ü удосконалити систему страхування депозитів, забезпечити зниження ризиків страхування, контроль за банківськими і небанківськими депозитними установами.

На рівні банків:

ü запроваджувати сучасні методи управління заощадженнями фізичних осіб, розширювати види вкладів, створювати гнучкі й привабливі умови їх залучення, диференціювати відсоткові ставки за вкладами залежно від виду, строку та інших умов;

ü запроваджувати більш гнучкі форми вкладів, які поєднують процеси заощадження з кредитуванням населення на пільгових умовах.

Значною проблемою сьогодні є те, що фізичні особи розміщують власні заощадження на банківських рахунках залежно від ситуативної кон'юнктури. Такі кошти практично не стають джерелом внутрішніх інвестицій, а швидше є відкладеним попитом, свого роду індивідуальним страховим резервом. Тому доцільно розширення банківських пропозицій щодо впровадження нових фінансових продуктів та послуг, орієнтованих на споживання в секторі домогосподарств. Банківське посередництво за таких умов може зіграти роль легалізованого інвестиційного трампліну, містка між неорганізованим і організованим ринком капіталів.

Важливим чинником зростання обсягів депозитного ринку в Україні є зростання грошових доходів фізичних осіб, що за умови відсутності

фінансового ринку як альтернативи інвестування визначає депозитні вклади як головне джерело портфеля активів. За цих умов особлива увага звертається на фінансові аспекти діяльності банку. Забезпечення фінансової стабільності комерційного банку в сучасних умовах базується на використанні механізму банківського менеджменту, складовою якого є депозитна політика комерційного банку. Відповідно, ефективність управління та функціонування комерційного банку в значній мірі визначається ефективністю реалізації депозитної політики.

2.2. Особливості залучення заощаджень населення на депозити

На сьогодні обсяг на руках у населення готівки залишається значним, тому відкриття вкладів депозитних є першим етапом співпраці банку і клієнта. Встановлення таких взаємовідносин дозволяє зацікавити клієнта в отриманні подальших послуг комерційного банку і сформувати механізм різнопланової співпраці «клієнт – банк», який характеризується високим ступенем довіри, мінімізацією ризику та зацікавленістю сторін в ефективній діяльності кожного із суб'єктів. Створення раціональної системи рахунків депозитних та можливості акумулювання коштів залучених об'єктивно обмежуються та визначаються факторами зовнішніми: рівнем активності економічної, рівнем регіону розвитку, можливістю вкладень альтернативних, інфляційними очікуваннями та ін. Розвиток банківських новітніх технологій дозволить повніше задовольнити потреби клієнтів у послугах різноманітних, поліпшити якість обслуговування, підвищити зацікавленість осіб фізичних у розміщенні своїх заощаджень.

Фізичні особи можуть розміщувати заощадження свої як на рахунки поточні (вклади до запитання), так і на строкові. Розглянемо їх особливості.

Основна вкладів властивість до запитання осіб фізичних – можливість розпоряджатися вкладників вкладом так вільно само, як і готівкою, тобто: кошти вилучати або переказувати їх іншій особі в будь-який час; зараховувати плату заробітну та інші доходи на вклад; використовувати

кошти за вкладом для безготівкових здійснення розрахунків. Крім того, одержують громадяни можливість надійно власні кошти зберігати.

Термін коштів зберігання за вкладами до запитання не встановлюється. Вклад можна у який будь- час поповнити, частково отримати або повністю. Первинний внесок або вкладу поповнення можуть здійснювати як сам вкладник, так й інша особа. Одержувати може кошти також особа інша за довіреністю вкладника. Як правило, за вкладом відсотки до запитання виплачуються у кінці року приєднання шляхом до суми залишку.

Більшість рахунків поточних вкладникам відкрито в установах банку для зарахування пенсій, заробітної плати, допомоги, гонорарів авторських, орендної плати за наймання помешкань, майна рухомого і нерухомого, коштів за майно реалізоване власне.

За рахунками поточними в валюті національній фізичних осіб-резидентів здійснюються види всі операцій касових розрахунково-відповідно до умов договору та вимог законодавства України, які не пов'язані із здійсненням діяльності підприємницької. З цих рахунків забороняється перерахування коштів на який будь- рахунок осіб фізичних - нерезидентів [7, с.178].

На рахунки поточні осіб фізичних - нерезидентів зараховуються такі кошти:

а) в валюті національній:

- оплата праці, допомога матеріальна, гонорари авторські , премії, призи, одержані від юридичної особи-нерезидента та представництва юридичної особи-нерезидента;
- шкоди відшкодування, працівникам заподіяної унаслідок каліцтва;
- за майно власне реалізоване;
- одержані спадкування в порядку;
- в результаті одержані здійснення інвестиції іноземної в Україну;

- отримані рішень на підставі судів або рішень органів інших (посадових осіб), які підлягають виконанню примусовому;
- повернені сплачені надлишково податків суми і зборів (обов'язкових платежів);
- відшкодування сум страхових;
- за погашені банку іменні папери цінні, включаючи сертифікати іменні депозитні;
- з власних рахунків депозитних і поточних, у тому числі від продажу валюти іноземної на ринку міжбанківському валютному України;
- кошти, що були готівкою раніше зняті власником з рахунків і не використані. Такі кошти бути можуть зараховані на рахунок цей у сумі, яка не перевищує зняту раніше, і тільки до дії закінчення відкритої візи, а в разі в'їзду безвізового в Україну – до закінчення законного терміну перебування в Україні.

Готівкові зараховуються кошти на рахунок за підтвердження наявності доходженняжерел п цих коштів (копії підтвердних документів залишаються в документах дня або документах наступного контролю банку). Депозитний сертифікат підтвердженням не може бути коштів джерела походження.

б) в валюті іноземній:

- перерахована з-за кордону валюта,на ім'я рахунку власника через банки уповноважені України;
- валюта готівкова , яка зареєстрована і ввезена в Україну органами митними під час в'їзду в Україну. Під час зарахування на рахунок увезених в Україну коштів у декларації митній робиться відмітка працівником уповноваженим банку установи;
- валюта за документами платіжними , увезена в Україну рахунку власником і митними зареєстрована органами під час в'їзду в Україну (у митній декларації робиться відмітка уповноваженим працівником банку установи про зарахування валюти іноземної на рахунок, а копія декларації митної залишається в установі банку);

- за документами платіжними валюта, що надіслані з-за кордону на рахунку ім'я власника в порядку, установленому законодавством України;
- за документами іменними платіжними валюта (чеками), виписаними банками уповноваженими України;
- валюта готівкова, отримана в Україні відповідно до законодавства України (у разі переказів отримання із-за кордону, увезення карток платіжних і чеків емітентів-нерезидентів та інших документів платіжних);
- одержана в Україні валюта, як праці оплата, допомога матеріальна, премії, гонорари авторські, призи відповідно до законодавства України;
- перерахована в межах України валюта, що цією або іншою фізичною особою-нерезидентом з поточного власного рахунку в валюті іноземній;
- валюта, перерахована органами митними, що була прийнята на зберігання, відповідно до вимог Інструкції про валюти переміщення;
- валюта, перерахована за суду рішенням;
- повернені суми мита сплаченого, застави зборів і;
- у валюті успадковані кошти;
- з рахунків власних депозитних поточних або валюта;
- валюта готівкова, що була раніше знята рахунку власником і не використана. Такі кошти можуть бути зараховані на цей рахунок у сумі, яка не перевищує раніше зняту, і тільки до дії закінчення візи відкритої, а в разі безвізового в'їзду в Україну – до терміну закінчення законного перебування в Україні;
- валюта, одержана рахунку власником від погашення сертифікатів депозитних в установі банку, де рахунок відкритий;
- банком куплена валюта,на ринку міжбанківському валютному України за рахунок коштів наявних на рахунку поточному в валюті

національній цієї особи фізичної з метою переказу її за кордон за операціями неторговельними у випадках, передбачених Правилами здійснення валюти переказів іноземної ;

- валюта, що перерахована в межах України особою-резидентом фізичною на підставі ліцензії індивідуальної Національного банку;
- І групи Класифікатора валюта, банком куплена на ринку міжбанківському валютному України за дорученням рахунку власника за іншу валюту іноземну цієї групи Класифікатора відповідно договору до умов рахунку банківського [37, с.34].

Копії документів, що підтверджують походження джерела валюти готівкової іноземної у особи-нерезидента фізичної, зберігаються в документах дня або в документах контролю наступного банку установи. Уповноважений банку працівник на оригіналах документів підтвердних робить відмітку про коштів зарахування на рахунок.

З рахунків поточних осіб-нерезидентів фізичних за розпорядженням власника чи за його дорученням проводяться операції такі:

а) в валюті іноземній:

- перерахування за межі України через рахунки кореспондентські банків уповноважених України і рахунки кореспондентські банків-нерезидентів, відкриті в банках уповноважених України, відповідно до Правил здійснення переказів валюти іноземної;
- готівкою виплата ;
- документами платіжними виплата (вивезення за межі України здійснюється згідно з Інструкцією про переміщення валюти);
- перерахування на поточний власний або рахунок депозитний в валюті іноземній;
- перерахування в межах України на рахунок поточний іншої особи – резидента фізичної або нерезидента;
- на рахунок перерахування нерезидента-інвестора для подальшого інвестицій здійснення в Україну;

- перерахування на рахунок особи-резидента юридичної як сплата мита, застави або зборів;
- рахунку власником перерахування коштів за операціями з сертифікатами депозитними банку;
- наперед купівля платіжних оплачених карток міжнародних систем платіжних;
- продаж на валютному міжбанківському ринку України для зарахування подальшого на рахунок у валюті національній;
- коштів перерахування для мита сплати, податків та інших платежів обов'язкових нараховуються (податки з доходу, перерахованого в гривні заурсом офіційним к Національного банку, що діє на день здійснення видаткових банком-резидентом операцій);
- продаж на ринку міжбанківському валютному України валюти іноземної Класифікатора I групи за іншу валюту іноземну цієї групи Класифікатора з зарахуванням одночасним валюти купленої на рахунок цієї особи фізичної відповідно до договору умов банківського рахунку;

б) в валюті національній:

- готівкою виплата в одиниці грошовій України (купівля валюти іноземної здійснюється за курсом банку установи, що діє на день здійснення операції);
- коштів перерахування для сплати особі юридичній за продаж товару або послуг надання на території України (валюти купівля іноземної здійснюється за курсом банку установи, що діє на день операції здійснення);
- перерахування коштів для мита сплати, податків та інших платежів обов'язкових (нараховуються податки з доходу, перерахованого в гривні за курсом офіційним Національного банку, що діє на день здійснення банком-резидентом операцій видаткових) [37, с.40].

Видаткові операції за рахунком поточним особи-нерезидента фізичної, відкритим іншою особою-резидентом фізичною або нерезидентом

здійснюються тільки за довіреності наявності особи нерезидента - фізичної, що засвідчена в установленому законодавством України порядку.

На рахунок окремий поточний у валюті національній особи-нерезидента фізичної, відкритий відповідно до Закону України "Про податок з доходів фізичних осіб ", виключно зараховуються кошти, отримані як доходи з походження джерелом з України, що виплачуються особі-нерезиденту фізичній іншою особою-нерезидентом фізичною і оподаткуванню підлягають.

На рахунки поточні валюті в іноземній фізичних осіб-резидентів зараховуються:

- валюта;готівкова
- за платіжними документами валюта, що надіслані з-за кордону на власника ім'я рахунку згідно з законодавством чинним України;
- за документами іменними платіжними валюта (чеками), виписаними банками уповноваженими України;
- переказана з-за кордону валюта,на ім'я рахунку власника через банки уповноважені України (у числі тому отримана від нерезидентів на підставі виданих Національним банком України свідоцтв реєстраційних щодо кредитів залучення, позик в валюті іноземній, а також повернута з-за кордону як раніше здійснені інвестиція на підставі ліцензій індивідуальних Національного банку та прибутки доходи, від цих інвестицій);
- одержана з-за кордону валюта, від особи-нерезидента юридичної як праці оплата , призи,премії, гонорари авторські;
- за іменними платіжними документами валюта, що надіслані з-за кордону на ім'я рахунку власника;
- валюта за документами платіжними, ввезеними з-за кордону рахунку власником і митними зареєстрованими органами під час в'їзду в Україну;
- перерахована з поточного власного або депозитного власного рахунку валюта,в валюті іноземній;

- перерахована з рахунку валюта,отримувача допомоги гуманітарної на рахунки поточні набувачів допомоги гуманітарної ;
- перерахована в межах України валюта, іншою особою фізичною (нерезидентом чи резидентом) з поточного власного рахунку в валюті іноземній;ل
- куплена банком уповноваженим валюта, на ринку міжбанківському валютному України за коштів рахунок на рахунку поточному в валюті національній цієї особи фізичної з метою перерахування її за кордон за операціями неторговельними у випадках, передбаченими Правилами переказів здійснення валюти іноземної за дорученням та на користь фізичних осіб, затвердженої Постановою Правління Національного банку України від 14 жовтня 2004 №486, валюта, одержана власником рахунку від погашення сертифікатів депозитних;
- як кредит перерахована валюта,в валюті іноземній відповідно до договору кредитного;
- уповноваженим куплена банком валюта, за дорученням рахунку власника для заборгованості погашення за кредитом в валюті іноземній та процентів сплати за ним [37, с.42].

З рахунку поточного в валюті іноземній за розпорядженням особи-резидента фізичної або за його дорученням проводяться операції такі:

- за межі України перерахування через рахунки кореспондентські банків уповноважених України та рахунки кореспондентські банків-нерезидентів, відкриті в банках уповноважених України, відповідно до Правил переказів здійснення валюти іноземної;
- перерахування на рахунок інвестора нерезидента- в Україні або на його рахунок в банку іноземному з метою частки викупу участі інвестора іноземного, внесеної ним до фонду статутного підприємства українського, коштів інших, пов`язаних з повним або частковим поверненням інвестору іноземному його інвестиції, здійсненої в Україну, уключаючи спільну

діяльність без створення особи юридичної, а також отриманих доходів нерезидентом (дивідендів) від діяльності інвестиційної в Україні;

- готівкою виплата;
- документами платіжними (виплата вивезення за межі України здійснюється згідно з Інструкцією про валюти переміщення);
- в межах України перерахування на рахунок фізичної іншої особи-резидента;
- на поточний власний або депозитний власний рахунок перерахування в валюті іноземній;
- продаж на ринку міжбанківському валютному України для зарахування подальшого на рахунок у валюті національній;
- власником рахунку перерахування коштів за операціями з сертифікатами депозитними;
- купівля наперед платіжних оплачених карток міжнародних систем платіжних;
- за межі України перерахування нерезидентам для погашення заборгованості власної за кредитами, позиками (у тому числі проценти, комісійні, неустойка), отриманими за виданими Національним банком свідоцтвами реєстраційними щодо кредитів залучення, позик в валюті іноземній;
- за кордон перерахування інвестицій на підставі ліцензій індивідуальних банку Національного;
- коштів перерахування для заборгованості погашення власної за кредитом отриманим в валюті іноземній та процентів сплати за ним;
- на підставі індивідуальної ліцензії перерахування банку Національного на нерезидента рахунок як оплата рухомого та нерухомого майна (ділянки земельні, будинки житлові, офіси, квартири, засоби транспортні, обладнання тощо, за винятком паперів цінних), що належить нерезиденту на спадщини правах або було придбано ним в Україні;

- продаж на ринку міжбанківському валютному України валюти іноземної Класифікатора I групи за іншу валюту іноземну цієї групи Класифікатора з зарахуванням одночасним валюти купленої іноземної на рахунок цієї особи фізичної відповідно до договору умов рахунку банківського;
- коштів перерахування для сплати особі юридичній за товару продаж або послуг надання на території України (іноземної купівля валюти здійснюється за курсом установи Банку, що діє на день здійснення операції) [37, с.45].

Забороняється поточні використовувати рахунки осіб фізичних для операцій проведення, пов'язаних із здійсненнямдіяльност підприємницької і.

В відсутності умовах або плати незначної за до запитання депозити банк комерційний намагається кошти залучити клієнтів і приріст стимулює внесків поточних за надання рахунок їм послуг додаткових та обслуговування якісного. Це може бути кредитування з рахунку поточного, пільги вкладникам в кредиту одержанні, пенсійних обслуговування рахунків за підвищеною ставкою процентною, зручних використання для клієнта розрахунків форм - оплати мобільного послуг зв'язку, придбання ваучерів електронних, із застосуванням карток платіжних .

Однією з форм обслуговування касового розрахунково- населення є виплата плати заробітної службовцям і робітникам через установи банківські. Зарахування заробітної плати сум на рахунки поточні вкладників проводяться за їх заявою або на договору підставі між підприємством і банком. Для перерахованих зарахування коштів на вкладників рахунки підприємство надає банку установі списки на носіях паперових та на магнітних. Списки складаються вкладників в розрізі з обов'язковим зазначенням: прізвища, ім'я по-батькові фізичної особи ; особового номер рахунку; суми до зарахування; періоду, за який сплачуються кошти працівнику підприємства, засвідчуються підписами керівника та головного бухгалтера підприємства і відбитком печатки.

Наприклад, для залучення активного коштів осіб фізичних на рахунки до запитання ряд банків реалізовує програму обслуговування вкладів пенсійних. Пенсійний вклад – це пенсіонерів кошти, залучені на відкриті рахунки поточні для пенсій зарахування і виплат. Умови відкриття рахунків пенсійних дуже привабливі для пенсіонерів. Виплата процентів за вкладами пенсійними проводиться щоквартально.

Банківські установи незважаючи на зовнішню їхню консервативність впроваджують постійно види нові послуг, застосовуючи при цьому методи найсучасніші та технології. До ринкової елементу інфраструктури система відноситься безготівкових розрахунків, основною складовою якої є платіжні картки. Міжнародні картки платіжні – це платіжний універсальний засіб у вигляді картки пластикової, призначений для проведення операцій розрахунково-платіжних та для отримання готівки майже в 200 країнах світу.

Залучення клієнтів нових це екстенсивний шлях збільшення бази ресурсної банку. Однак, є ще й шлях інтенсивний. Він полягає в тому, що за рахунок рівня підвищення довіри до банку та розрахунків системи за платіжних карток допомогою, клієнти починають гроші знімати з рахунків не завчасно, а в момент дійсної потреби в них. Внаслідок цього зростають як залишки середні коштів на рахунках на місяця протязі, так і їх абсолютне значення. Необхідно відмітити, що саме зростання коштів залишків на рахунках поточних, відкритих за проектами зарплатними для працівників підприємств та організацій є одним із шляхів зменшення вартості вкладів фізичних осіб в цілому по банку. Вклади мають до запитання, як переваги, так і вади для усіх, хто користується ними. Нестабільність вкладів до обмежує запитання сфери можливість її використання банком. Ці рахунки залежно поповнюються від надходжень і залежно зменшуються від потреби клієнта. Однак вклади до запитання в їх сукупності за всіма зобов’язаннями банку створюють поточні пасиви, які відкривають якісно нові можливості для розміщення цих коштів в активи. З огляду на випадковий характер зміни залишків на кожному з рахунків і неможливість «обнуління» одночасно всіх

рахунків при нормальній роботі банку поточні пасиви в сукупності створюють постійну, незнижувану частину коштів, яка використовується банком як стабільна складова ресурсів. З метою стимулювання приросту вкладів до запитання в умовах відсутності плати банк пропонує додаткові послуги та підвищує рівень якості їх обслуговування [45, с.39].

Депозитні вклади є найбільш стійким та легко прогнозованим пасивом. Значний приріст строкових депозитів підвищує ліквідність банку, проте знижує доходність банківських операцій, оскільки вони є дорогими ресурсами.

Установи банків повинні оприлюднити основні умови залучення всіх видів вкладів, тарифи комісійної винагороди при здійсненні операцій по рахунках клієнтів та інформацію про участь банку у системі гарантування вкладів фізичних осіб шляхом розміщення такої інформації в загальнодоступному для клієнтів місці. Інформація щодо основних умов залучення вкладів може додатково розміщуватись в засобах масової інформації.

На депозитний рахунок фізичної особи можуть зараховуватися кошти, які надійшли на ім'я власника рахунку від іншої особи, якщо договором банківського вкладу не передбачено інше. При цьому вважається, що власник рахунку погодився на одержання грошових коштів від іншої особи, надавши їй необхідні дані про свій депозитний рахунок.

Як відомо, депозити залучені поділяються залежно від термінів угод строкових і згідно із класифікацією банку Національного становлять п'ять груп : 1) до 31 дня (до 1 місяця); 2) від 32 до 92 днів (від 1 до 3 місяців); 3) від 93 до 183 днів (від 3 до 6 місяців); 4) від 184 до 365 днів (від 6 до 12 місяців); 5) понад 365 днів. Перші чотири групи – це короткострокові депозити, п'ята - довгострокові [45, с.40].

Світова практика свідчить, що заощадження населення є важливим джерелом фінансування не тільки економіки, а й дефіциту державного бюджету. Вирішити проблеми економіки України без залучення дорогого

іноземного капіталу можна лише за умови впровадження нових ефективних методів роботи щодо залучення коштів населення та ефективного їх розміщення.

2.3. Механізм захисту заощаджень населення в банківській системі

Світова фінансова криза актуалізувала проблему захисту інтересів вкладників фінансово-кредитних установ. Зважаючи на те, що депозитні кошти населення на банківських рахунках у переважній більшості країн світу становлять ключове джерело фінансування економічного зростання, пошук і наукове обґрунтування шляхів удосконалення механізмів захисту банківських депозитів домогосподарств сьогодні потребує поглибленого вивчення.

Захист банківських вкладів фізичних осіб реалізовується через систему механізмів, які являють собою систематизовану, впорядковану сукупність взаємопов'язаних, взаємообумовлених, цілеспрямованих інструментів, важелів, форм і методів сприяння з боку державних і недержавних структур збереженню і гарантованому поверненню в повному обсязі депозитних коштів і нарахованих за ними відсотків населенню в строк, обумовлений депозитним договором.

На нашу думку, механізми захисту банківських депозитів можна систематизувати наступним чином.

За сферою дії:

– зовнішні – механізми нормативно-правового банківського регулювання і нагляду: обов'язковість ліцензування операцій із залучення коштів фізичних осіб, обмеження обсягів залучення спеціалізованими (окрім ощадних) та/або недокапіталізованими банками вкладів від фізичних осіб, які можуть встановлюватися у формі відсотка від регулятивного капіталу, відповідальність банку за зобов'язаннями усім майном, нормування обов'язкових резервів залежно від термінів та виду залученої валюти, механізми регулювання економічної, політичної, валютно-фінансової, грошово-кредитної кон'юнктури;

– внутрішні – механізми корпоративного банківського управління, спрямовані на забезпечення стабільної роботи банку і підвищення його фінансової стійкості та надійності: система ризик-менеджменту, система контролю якості корпоративного банківського управління, внутрішній аудит, система фінансово-економічної та правової безпеки банку, система фінансового моніторингу операцій банку; механізми управління депозитним портфелем індивідуального вкладника: диверсифікація вкладів за видами, валютами і банками, моніторинг кон'юнктури банківського сектору на предмет надійності та фінансової стійкості окремої депозитної установи, передача депозитного портфеля індивідуального вкладника в довірче управління професіональному оператору фінансового ринка;

– змішані – система гарантування банківських вкладів.

За ступенем

–прямі: система гарантування вкладів, нормативно-правове регулювання і банківський нагляд;

– непрямі: механізми регулювання економічної, соціальної, політичної, фінансово-кредитної кон'юнктури, корпоративного банківського управління; управління депозитним портфелем індивідуального вкладника.

За характером дії:

– ринкові;

– адміністративні;

– економічні;

– політичні;

– соціальні;

– інституціональні.

За масштабом можливих втрат власника депозиту:

– механізми захисту від ризику втрати та/або недоотримання відсотків за депозитом: антиінфляційна державна політика, управління депозитним портфелем індивідуального вкладника;

– механізми захисту від ризику неповернення всієї суми вкладу.

За формами і методами:

– диверсифікація;

– страхування: депозитне страхування, страхування матеріальних та фінансових активів банку від знецінення, страхування від втрат прибутку підприємств, кредитором або акціонером якого є банківська установа та ін.;

– довірче управління;

– ризик-менеджмент [49, с.114].

Наведена класифікація не є вичерпною, але вона дозволяє простежити основні суб'єкти механізму захисту інтересів банківських вкладників, а також інструменти, форми і методи, які використовуються в рамках кожного механізму.

Законодавство України вбачає кілька можливих способів захисту інтересів вкладників, що передбачені українським законодавством.

По-перше, НБУ вимагає від банків отримання ліцензії на право приймати вклади (депозити) від юридичних і фізичних осіб; відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів.

По-друге, спеціалізованим банкам забороняється залучати вклади від фізичних осіб в обсягах, що перевищують 5% регулятивного капіталу банку.

По-третє, повернення внесків фізичних осіб гарантується в порядку, передбаченому законодавством України. Вклади фізичних осіб Державного ощадного банку України гарантуються де

По-четверте, банк відповідає за своїми зобов'язаннями усім своїм майном.

По-п'яте, НБУ визначає норми обов'язкових резервів, що залежать від термінів та виду залученої валюти.

По-шосте, максимальний розмір залучення вкладів фізичних осіб недокапіталізованих банків не повинен перевищувати понад 100% регулятивного капіталу.

По-сьоме, в Україні створено Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Фонд є державною спеціалізованою установою, що виконує функції державного управління.

Переважну більшість досліджень механізмів захисту банківських вкладів присвячено вивченню різних аспектів проблеми гарантування депозитів, зокрема системи депозитного страхування (далі – СДС). Це пояснюється тим, що, адекватна СДС забезпечує стабільність роботи банківського сектору, є елементом системи фінансової безпеки країни, сприяє мінімізації втрат суспільства через банкрутства [53, с.103].

Необхідність широкого запровадження і забезпечення ефективного функціонування СДС обумовлена загальним зменшенням довіри до банків. Впровадження СДС дозволяє захистити інтереси дрібних вкладників, стабілізувати ресурсну базу банків, надати допомогу банкам, що потребують фінансового оздоровлення, попередити ланцюгову реакцію на інформаційні вибухи («ефект доміно»), мінімізувати суспільні витрати від банкрутства банків.

Ключовими аргументами економістів проти впровадження СДС є проблема морального ризику та ефект негативного відбору. Динамічний моральний ризик знижує ефективність страхування депозитів через порушення ринкової дисципліни, введення СДС послаблює відповідальність поведінки як вкладників, так і самих банків. Населення, позбавлене стимулу слідкувати за фінансовим станом банку, безвідповідально розміщує свої заощадження у високо ризикових фінансових установах, що пропонують високі процентні ставки, в основі яких – участь у спекулятивних операціях. Наявність страхового покриття – гарантії неможливості масового вилучення депозитних коштів – може виступати стимулом для прийняття не виважених управлінських рішень керівництва щодо участі в ризикованих операціях без загрози втратити капітал. Іншими словами, депозитне страхування є своєрідним субсидуванням високо ризикових банків. Таким чином, система гарантування депозитних коштів, яка ґрунтується виключно на страхових

принципах, забезпечує лише статичну стійкість банківської системи, в той час як її динамічна стабільність може бути зруйнована в результаті порушення ринкової дисципліни [53, с.107].

Водночас існує точка зору, що проблема морального ризику і падіння ринкової дисципліни загалом перебуває під контролем, оскільки надання позик є прерогативою уряду або центрального банку, а брати кошти в борг СДС дозволяється лише до певної межі [42, с. 114].

Також для захисту заощаджень фізичних осіб було створено Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, який є однією із базових умов зростання величини вкладів у банківську систему України, а через неї – і в економіку загалом.

У 1998 році Національний банк України ініціював створення спеціального позабюджетного Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, метою якого стало забезпечення захисту інтересів фізичних осіб – вкладників комерційних банків, створення фінансової бази для відшкодування їм коштів у разі неспроможності банків повернути вклади. Було визначено основний принцип захисту прав вкладників - головну відповідальність за результати діяльності комерційних банків, включаючи виконання зобов'язань перед вкладниками – громадянами України, несе не держава, а самі банки.

Фонд гарантує вклади громадян, які розміщені у учасниках (тимчасових учасниках) Фонду в національній та іноземній валюті, включаючи відсотки, в розмірі вкладів, але не більше 200 000 грн. по вкладах у кожному банку, філії іноземного банку на день настання недоступності вкладів. Вклади до 1 гривні не відшкодовуються.

Вкладники набувають право на одержання гарантованої суми відшкодування за вкладами за рахунок коштів Фонду в грошовій одиниці України з дня настання недоступності вкладів.

В Україні учасниками Фонду є банки, філії іноземних банків, які мають банківську ліцензію на право здійснювати банківську діяльність та свідоцтво учасника Фонду. ВАТ "Державний ощадний банк України" не є учасником

Фонду. На початку 2012 року кількість банків-учасників Фонду становила 176 банків, тимчасових – 6. Для порівняння: за станом на 1 січня 2001 року учасниками Фонду були лише 134 банківські установи [63].

Основними завданнями Фонду є:

- забезпечення захисту прав фізичних осіб - вкладників банків - учасників (тимчасових учасників) Фонду шляхом відшкодування за рахунок його коштів вкладів, включаючи відсотки, у разі настання недоступності вкладів;

- здійснення організаційно-управлінських заходів з метою забезпечення виплати вкладникам сум відшкодування втрат;

- забезпечення надходження та акумуляції сум зборів з банків - учасників (тимчасових учасників) Фонду та інших коштів, призначених для здійснення відшкодування втрат;

- забезпечення цільового використання коштів, що знаходяться на рахунках Фонду.

Джерелами формування Фонду є :

- початкові збори з банків;

- регулярні бори з банків;

- спеціальні збори з банків;

- прибутки від інвестування коштів фонду в державні цінні папери України;

- кредити Кабінету Міністрів, Національного банку та іноземних кредиторів;

- пеня, яку сплачують банки за несвоєчасне або неповне перерахування зборів;

- прибутки від депозитів, розміщених у Національному банку України [68].

Збільшення кількості банків-учасників позитивно впливає на нарощування фінансових ресурсів Фонду Достатній обсяг фінансових ресурсів дає можливість Фонду вчасно розпочати процедуру виплати

відшкодувань за вкладами, тобто у законодавчо встановлені строки (56 днів з моменту оголошення початку ліквідації банку) [68].

Сьогодні відшкодування з боку Фонду на один середній вклад значно вище за середній розмір вкладу (який на сьогодні становить 10 802 грн.) що формує своєрідний резерв для подальшого нарощування заощаджень населення на банківських рахунках, а гарантована сума відшкодування – 200 тис. грн. (яка у 2000 році становила лише 806,33 грн.) [68].

Дані про вклади фізичних осіб в учасниках (тимчасових учасниках) Фонду гарантування вкладів фізичних осіб протягом 2012 року (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Вклади фізичних осіб у Фонд гарантування вкладів фізичних осіб [63]

Дата	Сума вкладів фіз. осіб, млрд. грн.	Кількість вкладників, млн. осіб	Середній розмір вкладу, грн.	Процент покриття кількості вкладників, %
01.01.2011	198,0	31,6	6273	99,5
01.04.2011	205,7	31,7	6478	99,5
01.07.2011	225,1	32,0	7040	99,4
01.10.2011	241,0	32,3	7458	99,3
01.01.2012	254,2	32,6	7802	99,3

Досвід діяльності Фонду сприяє зростанню ощадної активності населення в Україні. Позитивні тенденції розвитку вітчизняного депозитного ринку стали можливими великою мірою завдяки діяльності системи страхування депозитів, спрямованій на підтримання стабільності фінансового сектору та економічного зростання України в цілому. Проте є ряд проблем, які потребують вирішення, серед яких: адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу; необхідність удосконалення механізму фінансування системи страхування депозитів; розширення функцій та повноважень Фонду.

На сьогоднішній день вже прийнято Закон України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб", згідно з яким Фонд наділено новими повноваженнями.

Це є цілком логічний крок тому як Національному банку України нині дуже важко поєднувати монетарну функцію та функцію нагляду і це наочно було видно на тлі розгортання кризи, коли НБУ видавав рефінансування проблемним банкам, чиї власники просто вивели гроші після їх отримання.

Про це також свідчить і ситуація, яка виникла при адмініструванні декількох проблемних банків, коли тимчасовою адміністрацією було організовано фіктивне відкриття вкладів більш ніж 1 тис. фізичних осіб на суму, що перевищує 200 млн. гривень [63].

Саме тому передача наглядових функцій Фонду підсилить ефективність, а також прискорить розв'язання питань проблемних банків, і дозволить НБУ зосередитися на здійсненні своєї головної функції - монетарної.

Даний Закон дозволить підвищити ефективність банківського нагляду в частині повернення грошей, витрачених фондом на видачу вкладів фізичним особам, а також дасть можливість оптимізувати строки прийняття рішень щодо санації банків та їх реалізації, що є дуже важливим нині, коли в країні ліквідується 18 банків. Слід відзначити, що подібна практика існує в США та Німеччині. Так, в США цим займається Національна система страхування вкладів, а в Росії функції ліквідації банків покладені не на Центральний банк, а на Агентство страхування внесків.

Швидше за все, перші позитивні зрушення в цьому напрямку будуть спостерігатися не раніше ніж через рік, оскільки для функціонування механізму на повну потужність Фонду необхідні і досвід, і час.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Проаналізувавши стан депозитного ринку, можна зробити висновок, що формування банківських ресурсів шляхом проведення депозитних операцій є однією з найважливіших економічних основ організації діяльності банку в цілому. Аналіз структури та складу депозитної бази дає змогу визначити пріоритетні шляхи формування депозитної політики.

В умовах нестабільної економічної ситуації в Україні та в банківському секторі однією з найболючіших проблем є захист інтересів вкладників, особливо найбільш незахищених з них – фізичних осіб. Тому створення та ефективна діяльність такої структури, як Фонд гарантування вкладів фізичних осіб є однією з базових умов зростання величини вкладів у банківську систему України, а через неї – і в економіку загалом.

На даний період часу для підвищення довіри населення до банків слід створити надійну систему захисту заощаджень. Законодавством України про банківську діяльність передбачено захист шляхом страхування депозитів і створення відповідного фонду для забезпечення стабільності банківської системи, однак активність НБУ у цьому напрямку досить низка. Тому залишається актуальною побудова механізму страхування вкладів з метою захисту депозитів населення та мінімізації втрат суспільства через банкрутства. Створення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб стало прогресивним кроком України на шляху до інтеграції в Європейське співтовариство. Гарантування вкладів має подвійне призначення: на мікрорівні воно покликане захищати вкладників, на макрорівні – мінімізувати негативний вплив банківської кризи та сприяти зміцненню довіри до банківської системи.

РОЗДІЛ 3
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ ЩОДО МОБІЛІЗАЦІЇ ЗАОЩАДЖЕНЬ НАСЕЛЕННЯ

3.1. Особливості застосування нових форм і методів залучення коштів населення на депозити в Україні

На сьогоднішньому етапі розвитку банківської системи, в умовах переходу до ринку, одним із пріоритетних завдань, що ставиться перед банками, є забезпечення їхнього розвитку та стабільного функціонування. У зв'язку з цим істотно зростає роль управління активами і пасивами банку як внутрішнього фактора, що безпосередньо впливає на фінансовий стан як окремої установи банку, так і всієї банківської системи країни, а конкуренція між комерційними банками щодо залучення коштів фізичних осіб змушує шукати нові форми і способи залучення депозитів. Заощадження фізичних осіб є одним із перспективних джерел залучення додаткових фінансових ресурсів.

Зараз в банківській системі України чітко простежується тенденція управління фінансами через пасиви. Досить високий рівень процентних ставок на вітчизняному кредитному ринку не дає змоги позичальникам активно використовувати інструментарій кредитування своєї діяльності, і банки при формуванні ресурсів дедалі частіше стикаються з проблемою їх ефективного розміщення.

Успіх діяльності з залучення населення до обслуговування в банку забезпечується комплексним підходом. При плануванні програм має бути враховано безліч чинників як зовнішнього середовища (перспективні сегменти клієнтів, дії конкурентів, можливості й обмеження законодавства, звички населення тощо), так і внутрішньобанківського середовища (наявність певних послуг, їх вартість, технічна база, готовність до змін). У

роботі повинні брати участь усі підрозділи банку, що мають відношення до безпосередньої роботи з клієнтами, до розробки видів послуг і оцінки їх ефективності, а також ті співробітники, чиї досвід і знання дають змогу виступати в ролі консультантів, експертів, викладачів, авторів публікацій.

Гарантією успішного управління депозитними операціями є взаємовигідні відносини між банком і клієнтами. Щоб збільшити депозитні залучення, банк повинен ретельно і постійно вивчати інтереси і запити вкладників.

Фахові якості працівника банку, який займається за¬лученням нових клієнтів, містять у собі:

• уміння швидко орієнтуватися і приймати рішення, часто пов’язані з ризиком;

• знання типології людей, основ логіки і психології;

• володіння правилами ділового спілкування й етикету;

• спостережливість;

• володіння власним голосом і правильною мовою;

• оптимістичний погляд на світ.

У ході індивідуального контакту персональний менеджер по¬винен, діючи на клієнта, перетворити потреби останнього в бажан¬ня. Вплив, який справляє персональний менеджер в особистому спілкуванні, не є вольовим придушенням або гіпнозом. Техноло¬гія впливу може бути сформульована досить просто:

• знайти і розбудити потребу (створити інтерес). Якщо об’єктивної потреби не існує, контакт слід чемно і швидко припинити;

• активізуйте цю потребу (створіть стимул);

• просто допоможіть виконати бажану дію.

Для залучення клієнтів можуть використовуватись подарунки, лоте-реї, особливі ціни тощо. Зміцненню відносин клієнтів з банком сприяє розсилання вітальних листівок, взаємне інформування, спе¬ціальні заходи.

Наприклад, в одному американському банку най¬цінніші клієнти були запрошені на званий вечір з театралізова¬ною виставою [35, с.30].

Вміле використання досвіду західної банківської практики з урахуванням специфіки вітчизняної економіки і ментальності населення має суттєве значення для поліпшення роботи комерційних банків України.

Для забезпечення бажаної структури, обсягів та рівня витрат за депозитними зобов'язаннями банки використовують різні методи залучення коштів (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Методи залучення коштів фізичних осіб до банківських установ [36, с.49]

Нецінова політика базується на таких принципах:

- якісна реклама;

- поліпшений рівень обслуговування;
- розширення спектра пропонованих банком рахунків та послуг;
- комплексне обслуговування;
- додаткові види безкоштовних послуг;
- розташування філій у місцях, максимально наближених до клієнтів; ل
- пристосування графіка роботи до потреб клієнтів тощо.

Якщо банк основну увагу приділяє фізичним особам, то нецінові методи управління повинні базуватися на маркетингових дослідженнях того сектора ринку, який обслуговується, підрозділами банку проводитись вивчення потреб клієнтури, розроблення нових фінансових інструментів та операцій, що пропонуються даним клієнтам.

Загалом застосування нецінових методів потребує деяких (іноді й значних) витрат. Тому, обираючи метод управління залученими коштами, менеджмент банку має порівнювати витрати пов'язані з підвищенням депозитної ставки, та витрати, які супроводжуватимуть упровадження нецінових прийомів. На практиці ці методи слід застосовувати паралельно.

Важливим чинником успішності депозитної політики банку вважають процентну політику. Об'єктами цінової політики у сфері депозитної діяльності є:

- розміри процентних ставок;
- умови нарахування та сплати процентів;
- мінімальна сума відкриття депозитного рахунка; • можливості встановлення індивідуальних процентних ставок для окремих категорій клієнтів.

Від цінових параметрів депозитів конкурентне середовище потребує такої самої гнучкості, як і від асортименту послуг, тобто ціни на депозитні продукти мають постійно реагувати на ринкові зміни [24, с.17].

Малі та середні українські банки надають перевагу ціновим методам управління оскільки депозитні ставки не підлягають регулюванню і

встановлюються банком самостійно, залежно від потреби в залучених коштах. Нецінові методи управління ще не досить популярні у вітчизняній банківській практиці, але загострення конкурентної боротьби та знищення загального рівня дохідності спонукає банки до пошуків нових прийомів заохочення клієнтів.

При залученні коштів право вибору залишається за клієнтом, а банк змушений вести, нерідко, тверду конкуренцію за вкладника, втратити якого досить легко. Обмеженість ресурсів, пов'язана з розвитком банківської конкуренції, веде до тісної прив'язки до певних клієнтів. Якщо коло цих клієнтів вузьке, то залежність від них банка дуже висока. У частині пасивних операцій вибір банку звичайно обмежений певною групою клієнтури, до якої він прив'язаний набагато сильніше, ніж до позичальників. Тому банку потрібна грамотна депозитна політика, в основу якої ставиться підтримка необхідного рівня диверсифікованості, забезпечення можливості залучення грошових ресурсів з інших джерел і підтримка збалансованості з активами по строках, обсягах і процентних ставках.

З метою розширення свого кредитного потенціалу банкам необхідно активізувати свою депозитну політику. Цього можна досягти декількома способами, у тому числі за допомогою розширення переліку внесків. Так, можна припустити, що для клієнтів будуть вигідні цільові вклади, виплата яких буде присвячена до періоду відпусток, дням народжень або інших свят. Їхні строки коротше традиційних, а відсоток – вище. Прикладом цільового вкладу можуть стати так звані «новорічні внески», «різдвяні внески», тобто протягом року банк приймає невеликі внески на святкування Нового Року й Різдва, а наприкінці року банк видає гроші вкладникам, що бажають, а інші можуть продовжувати нагромадження грошей до наступного нового року [24, с.20].

Для клієнтів з різним рівнем доходу банк міг би запропонувати принципово нові фінансові послуги, наприклад, з'єднання традиційного депозитного внеску із цілим набором небанківських послуг – страхових,

туристичних або по придбанню споживчих товарі зі знижкою. Це є ще одним видом залучення заощаджень населення.

Для найбільшої зацікавленості клієнтів банк може запропонувати виплату відсотків по розміщених вкладах наперед з метою компенсації інфляційних втрат. У цьому випадку вкладник при вкладенні коштів на певний строк відразу ж одержує належний йому дохід. Однак у тому випадку, якщо договір буде розірваний достроково, банк перерахує відсотки по внеску й зайво виплачені суми будуть утримані із суми внеску.

З метою підтримки стійкого положення й динамічного розвитку на ринку депозитних послуг в банку доцільно створити систему страхування депозитів. Це питання є актуальним у наш час. Дана система буде вигідна й для банку й для його клієнтів. Для клієнтів система страхування депозитів буде приваблива з погляду схоронності їхніх внесків при можливому банкрутстві банку, що забезпечить даному банку переваги в порівнянні з іншими банками, де така система відсутня. Ця система дасть банку додатковий приплив тимчасово вільних коштів населення, тому що клієнт буде впевнений, що його внесок захищений у кризових ситуаціях. Приплив коштів відповідно дозволить банку розширити свою базу для кредитування реального сектора економіки. Об’єктами страхування в першочерговому порядку (через недолік джерел фінансування) повинні стати депозити фізичних осіб, а в перспективі й депозити юридичних осіб [23, с.85].

На сьогодні обсяг готівки на руках у населення є досить значним, і ті комерційні банки, які зможуть запропонувати індивідуальним вкладникам більший комплекс високоякісних послуг, отримають у своє розпорядження значні суми додаткових ресурсів. Розвиток таких послуг вимагає від банківських установ нових підходів до встановлення форм депозитних рахунків, впровадження нової техніки та технології ведення банківських операцій із застосуванням різноманітних засобів (чекових книжок, кредитних карток та ін.). це дозволило б повніше задовольнити потреби клієнтів банку у різноманітних послугах, поліпшити якість обслуговування, підвищити

зацікавленість фізичних осіб у розміщенні своїх коштів на поточних рахунках в банку і таким чином залучити нових вкладників.

Як перспективний напрям удосконалення депозитних операцій можна запропонувати розширення кола депозитних рахунків клієнтів з різноманітним режимом функціонування, що надаватиме вкладникам банку додаткові можливості по використанню своїх коштів із прийнятним рівнем доходів [27, с.62].

Ефективним методом додаткового залучення комерційними банками коштів на депозити може стати застосування комплексного обслуговування клієнтури. Крім традиційного кредитно-розрахункового та касового обслуговування, комерційні банки надаватимуть своїм клієнтам низку додаткових послуг. Постійне розширення діапазону послуг, зниження їх вартості, покращення якості кредитно-розрахункового та касового обслуговування, надання різноманітних консультацій сприятимуть збільшенню обсягів кредитних ресурсів банку, забезпечуючи йому належний рівень прибутковості при здійсненні активних операцій [25, с.43].

Для ефективнішої роботи банку враховують виконання заходів організаційного характеру, які передбачають наявність відповідної матеріально-технологічної бази для забезпечення приймання депозитів, а саме:

- спеціальних приміщень;
- зручного місцезнаходження;
- гнучкого графіка роботи банку;
- спеціально підготовленого персоналу;
- рекламно-інформаційних проспектів, буклетів для клієнтів;
- сформованої інформаційно-аналітичної бази для оцінки конкурентної позиції банку на ринку депозитних послуг;
- ефективних засобів прогнозування ресурсів комерційного банку.

Але значною мірою ці організаційні заходи – досить дорогі й стосуються переважно депозитного обслуговування фізичних осіб. Заходи

технологічного характеру передбачають упровадження політики асортиментної гнучкості, системи управління якістю депозитних послуг, зваженої цінової політики та ефективних методів стимулювання збуту.

Останнім часом клієнти банків одержали змогу користуватися так званими «now»-рахунками. Ці рахунки поєднали в собі принципи зберігання і використання строкових вкладів та вкладів до запитання: як тільки сума залишку на рахунку перевищує якусь величину, на неї починають нараховуватись проценти. Для клієнтів «now»-рахунки вигідні тим, що вони як і вклади до запитання дають змогу проводити розрахунки за допомогою документа, який має силу засобу платежу, а головне, як і строкові вклади, дають право отримувати відповідний дохід. Для банку «now»-рахунки привабливі тим, що кошти на них зберігаються протягом точно визначеного часу і тому можуть бути використані для довгострокових вкладень.

Ще одним перспективним засобом залучення заощаджень населення у банківські вклади є «supernow»-рахунки, на які нараховується дохід за плаваючою ставкою. Ці рахунки спробували у своїй практиці деякі вітчизняні банки. Щоправда, українським варіантом, на відміну від зарубіжного, не передбачено додаткових банківських послуг. У інших країнах за таким вкладом дозволяється виписувати необмежену кількість чеків, застав із процентною ставкою, отримувати позики під заставу нерухомості.

Вклад на supernow-рахунку умовно складається з двох частин: витратно-прибуткової та строково-накопичувальної. Первісно нагромаджена сума витратно-прибуткової частини вкладу через певний термін (найчастіше через місяць) автоматично переводиться у строково-накопичувальну, після чого на неї нараховуються проценти. Нараховані за процентами кошти відразу ж повертаються у витратно-прибуткову частину вкладу. Клієнт має право у будь-який час повністю або частково вилучити нараховані за процентами кошти, а також додати на рахунок будь-яку суму. Того ж визначеного числа кожного місяця всі незапитані вкладниками проценти та

довнесені кошти також переводяться у строково-накопичувальну частину вкладу.

Важливим моментом у процесі залучення коштів є визначення основних факторів , що стимулюють клієнтів до збереження ресурсів саме в тій установі банку:

ü фінансова стійкість та авторитет банку;

ü оперативність проведення розрахунків, вартість послуг в порівнянні з іншими комерційними банками ;

ü кількість, якість та комплексність послуг, що надаються як клієнту так і його партнерам [29, с.138].

Проаналізувавши пропозицію українських банків і вивчивши таку ж західних банків, ми зауважили, що для вітчизняної банківської системи характерна певна консервативність, котра частково спричинена якістю законодавчої бази. Стало також очевидно, що українські банки не використовують увесь потенціал. Так, додаткову можливість досягти вищезазначених цілей можна за допомогою нової для українського ринку послуги, яку ми назвали «Інвестиційна пара».

Сьогодні в Україні активно діють 176 банків, які надають практично однаковий спектр послуг і відрізняються один від одного лише незначними модифікаціями ціни та якості послуг [61]. Це привело банки до рівня нецінової конкуренції, одним з найефективніших інструментів якої є впровадження новинок.

Послуга «Інвестиційна пара» саме і є такою новинкою в банківській справі. Розглянемо детальніше, як саме діє ця послуга (рис. 3.2). Коли клієнт прагне розмістити власні заощадження у банку, у нього є можливість на частину суми, яку він для цього призначив, придбати пай у інституті спільного інвестування. Таким чином частина вкладених коштів залишається на депозиті у банку, а частина надходить інвестиційній компанії, котра також частину коштів вкладників зберігає у вигляді банківських депозитів.

Рис. 3.2. Структура послуга «Інвестиційна пара»

Послуга краще відповідатиме вимогам клієнтів, якщо запропонувати кілька варіантів розподілу вкладу між депозитом та частиною, призначеною для ІСІ, аби клієнти змогли вибрати саме таку, яка би не суперечила їх схильності до ризику. Ми пропонуємо розглянути три такі комбінації, які ми умовно назвали «Стабільність», «Рівновага» та «Гравець», кожна з яких передбачає відповідно 10 %, 40 % та 50 % внеску для ІСІ (рис. 3.3.).

Рівень прибутку

Рівень ризикованості

Рис. 3.3. Характер запропонованої диверсифікації послуги «Інвестиційна пара»

Таким чином банк з добре розвиненою мережею філій може без додаткових витрат, окрім витрат маркетингу, завдяки новій послузі залучити нових клієнтів.

Для багатьох ця послуга може видатися не достатньо інноваційною, проте, на нашу думку, таку пропозицію варто оцінювати насамперед з точки зору клієнта, який шукає більш прибуткові способи інвестування, проте мало знає про нові інструменти на ринку і не ризикує багато в них вкладати.

Критерієм успішності впровадження цієї послуги є, безперечно, кількість нових споживачів, які нею скористалися. Проте вразливість пропозиції в тому, що послуга сама по собі буде привабливою для тієї частини населення, котра вже тримає свої заощадження в банку, тобто згадана нами вище кількість користувачів не збільшиться, тому банк повинен вдумливо будувати стратегію нової пропозиції, аби подолати недовіру частини населення до банків.

Також варто звернути увагу на досвід інших країн, де таку послугу надають вже протягом кількох років. Зокрема, це банк Millennium SA у Польщі, котрий надає послугу, подібну до описаної нами, і введена вона була саме у період ребрендингу банку, що свідчить про позитивний імідж, який є великим потенціалом цієї послуги [62].

Таким чином нами запропонована нова послуга, що допоможе банкам отримати додаткові фінансові ресурси за стабільну платню та завоювати довіру клієнтів, а також банки зможуть ефективніше використовувати потенціал, який становлять заощадження домогосподарств.

Послуга «Інвестиційна пара» – це приклад винайдення чогось нового завдяки комбінації відомих елементів. Це може здатися занадто простим, проте досвід зарубіжних країн показує, що така послуга є ефективною з точки зору задоволення побажань клієнтів та залучення коштів для банків. Основна її перевага – це відносна незатратність впровадження і готова законодавча база, яка вже сьогодні дозволяє включити цю послугу до переліку послуг банків. Невикористаний потенціал заощаджень

домогосподарств, безперервне зростання депозитів юридичних та фізичних осіб у банках та інтерес до нових, проте ще не популярних фінансових інструментів, а також позитивний досвід впровадження цієї послуги у країнах Європи дозволяє зробити обнадійливий прогноз можливостей впровадження подібної послуги в Україні.

Депозитна політика повинна бути взаємопов'язаною із кредитною політикою і забезпечувати реалізацію останньої. Саме такий підхід на сьогодні може забезпечувати ліквідність, фінансову стійкість і одночасно прибутковість комерційного банку. Якісно розроблена депозитна політика, що має максимально задовольняти різноманітні цільові потреби клієнтів шляхом розробки і впровадження модифікацій окремих депозитів, передбачає встановлення детально обміркованих параметрів депозитних продуктів. Це дасть змогу залучати більшу кількість клієнтів, завойовувати нові сегменти ринку й проводити успішну конкурентну боротьбу.

3.2. Основні напрямки підвищення довіри до банківських установ з боку населення

Ставлення суспільства та влади до банківської системи сьогодні неоднозначне. З одного боку, постійно відчувається її необхідність, а з іншого – якість роботи банків, за відгуками клієнтів, ще не в повністю відповідає світовим стандартам, а переважна більшість населення країни з об'єктивних та суб'єктивних причин так і не користується в повній мірі банківськими послугами.

Соціально-економічним фактором зростання банківських депозитів є ступінь довіри населення до банківської системи. Проблему підвищення довіри до банків слід розглядати як загальноекономічну, тому що ефект від її зростання не тільки збільшення прибутків банку, а і основну частину цього ефекту одержує економіка в цілому (рис.3.4).[1]

Рис.3.4. Вплив довіри до банків на розвиток економіки [73,с.10]

Фактор довіри до банків є одним із основних в депозитній політиці банку. Без довіри важко рухатися вперед. Закономірність чітка: немає довіри – немає клієнта – немає економічного зростання – немає достойного життя. За відсутності довіри заощадження зберігаються в готівковій формі або спрямовуються в тіньову сферу, що обумовлює зменшення можливостей формування внутрішніх інвестиційних ресурсів і стримує економічне зростання держави. Отже, очевидним є факт, що кошти населення – колосальне джерело інвестиційних ресурсів, і, в кінцевому рахунку, від їх включення в реальний обіг виграють всі – і держава, і банки, і громадяни, і підприємства. Саме тому, підвищення довіри до банків – актуальне завдання загальнодержавної ваги. Зволікання з її вирішенням може найближчим часом відчутно загальмувати розвиток економіки країни. За швидкого загострення конкурентної боротьби вистоять ті банки, яким вдасться завоювати найбільшу довіру населення. В зв'язку з цим, державна політика повинна бути спрямована на відновлення довіри населення до банківської системи та створення максимально сприятливих умов для залучення коштів населення в банки.[1]

Підвищення довіри до банку можливе за об'єктивних та суб'єктивних умов.

Об'єктивні умови: [1]

- створення ефективних і прозорих процедур входу, функціонування та виходу банківських установ з ринку;
- підвищення рівня достовірності та прозорості інформації про діяльність банків, про стан справ у банківському секторі загалом, достатня обізнаність з ними акціонерів та клієнтів; [ی]
- встановлення реальних (позитивних до рівня інфляції) процентних ставок; [ی]
- об'єктивне ставлення до банківської системи загалом державних органів та засобів масової інформації [74, с.118].

Суб'єктивні умови:

- забезпечення стабільного функціонування банку;
- коректність та порядність управління банком;
- дотримання економічних нормативів;
- іміджева політика банку;
- формування привабливості банку засобами масової інформації (розробка рекламних продуктів) [74, с.120].

Загальноекономічний ефект від зростання довіри населення до банків реалізується за трьома напрямами:

1) шляхом збільшення ресурсної бази банків завдяки інтенсивнішому припливу вкладів і нарощуванню кредитних та інвестиційних вкладень в економіку, внаслідок чого поліпшується забезпечення фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання;

2) шляхом здешевлення банківських ресурсів, а отже, і кредитів, оскільки, довіряючи банкам, населення нарощуватиме вклади навіть у разі зниження процентних виплат за ними;

3) шляхом посилення стимулюючої ролі оплати праці у підвищенні її продуктивності як одного з основних чинників економічного зростання.

Проте, не можна не відзначити ряд проблем, які підривають довіру вкладників коштів до банку:

1) високі вимоги Національного банку України до банківських установ, які змушують банки знаходитись у жорстких конкурентних умовах;

2) недосконалість законодавства щодо врегулювання питання банківської таємниці, що не викликає довіри населення і не стимулює його ставати клієнтами банку;

3) прийняття і відтермінування дії нормативних актів щодо впровадження оподаткування відсотків за вкладами, яке може зумовити вилучення коштів вкладників. На нашу думку, впровадження оподаткування відсотків за вкладами в Україні можна запропонувати тільки після того, як буде різко зменшена сума коштів, яка знаходиться на руках населення;

4) недостатнє поширення банківськими установами відкритої, прозорої та достовірної фінансової звітності про діяльність банку, призначеної для зовнішнього користувача, яке надасть змогу самому вкладнику робити вибір банківської установи порівнюючи їх фінансовий стан.ی

Тому слід зосередити увагу на прозорій фінансовій діяльності і активній депозитній політиці, яку проводять банківські установи України, або іншими словами на підвищенні довіри населення до банків. Як відомо, кошти населення відіграють на сучасному етапі найважливішу роль у формуванні ресурсної бази банків, але нажаль на сьогодні сума вкладів фізичних осіб продовжує залишатись недостатньою для задоволення кредитного та інвестиційного фінансування економіки, значна кількість рахунків українських громадян відкрита в іноземних банках, які аж ніяк не працюють на вітчизняну економіку [36, с.49]. ۔

Довіра до банків, хоч і пов’язана тісно з довірою до національних грошей (гривні), є, однак самостійним чинником впливу на ефективність банківської діяльності. Банківські депозити є поки що найдоступнішими для капіталізації заощаджень населення. Але цим інструментом населення користуватиметься лише за достатньої довіри до банків, за її відсутності гривневі заощадження зберігатимуться в готівковій формі або спрямовуватимуться в тіньовий оборот, або ж будуть дробитися на декілька депозитів для зменшення ризику втрат від банкрутства банків. Тому для заохочення вкладників до збереження своїх коштів на депозитних рахунках процент за вкладами повинен компенсувати інфляційні втрати. Це надасть їм гарантії повернення вкладених коштів (депозитів), підвищить довіру до банків, що позитивно вплине на сам обсяг депозитів.١

На даний час в Україні особливо гостро постала проблема захисту вкладників, які довіряють свої кошти банкам. Одним із заходів щодо її розв’язання було створення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Учасниками фонду в обов'язковому порядку є банки, що мають ліцензію на право залучення депозитів від фізичних осіб.

Природним є бажання вкладника як зберегти, так і примножити свої заощадження, тому проблема вибору банку, розміщення коштів в якому б забезпечувало оптимальні умови вкладу, мінімальний ризик втрати коштів та високу прибутковість завжди була і буде актуальною. Згідно із даними соціологічних досліджень вкладник обираючи банк надає перевагу порадам рідних, сусідів, знайомих та просто ближніх людей, рекламі, а аж ніяк не фінансовому становищу банку, його місцю на ринку, здатності вчасно та в повному обсязі відповідати за своїми зобов'язаннями. Тому з метою запобігання втраті вкладниками коштів, першим і найголовнішим етапом при виборі банку є дослідження його фінансового стану. Для цього може бути використана універсальна методика узагальнюючої оцінки, яка дозволяє розрахувати рейтинг комерційних банків, визначити їх надійність та позицію на ринку у порівнянні з конкурентами. Тільки після визначення найбільш надійного і гідного довіри банку можна переходити до ознайомлення з його банківськими пропозиціями щодо заощаджень вкладника [55, с.62].

Довіра до банку і стабільність його функціонування має забезпечуватися успішною історією банку, наявністю достатнього власного капіталу, спроможністю адекватно оцінювати ризики, виконувати свої зобов'язання та доручення клієнтів. У протилежному випадку клієнти перестають довіряти йому свої гроші і вилучають уже вкладені.

Залученню клієнтів шляхом особистих контактів, як правило, передує кампанія зі створення позитивного іміджу банку за допо¬могою:

• розміщення реклами в засобах масової інформації;

• розміщення зовнішньої реклами (щити тощо);

• виготовлення поліграфічних рекламних матеріалів (буклетів, візиток тощо);

• різноманітних заходів PR (зв'язків із громадськістю).

Дієвість реклами виражається не тільки в зростанні популярності банку. Вона здатна здійснювати чималий вплив і на результати надання послуг.

Основними функціями реклами в банківській сфері є:

• формування довіри клієнта до банку;

• інформування клієнта про асортимент послуг;

• переконання клієнта в перевагах послуг, які рекламуються банком;

• стимулювання клієнта споживати послугу, вироблену даним банком.

Механізм формування комерційної банківської реклами можна подати як таку послідовність дій:[1]

• визначення стратегічних цілей (формування комунікації здійснюється під впливом факторів, пов'язаних з розвитком марки, впливом конкуренції, особливостями конкретних банківських продуктів. Стратегічні цілі комерційної реклами в банківській сфері полягають у створенні та просуванні сильної марки, на тлі якої здійснюється просування продуктів);

• визначення стратегічних об'єктів впливу (реальна та потенційна клієнтура, партнери, тобто комерційна мережа або бізнес-середовище, стосовно якого буде здійснюватися інтенсивна рекламна політика);

• визначення творчої концепції [46,с.92].

Існує значна кількість форм реклами. З погляду специфіки банківської діяльності особливе значення має класифікація форм реклами залежно від об'єктів реклами, а саме:

• банківського продукту;

• фінансово-кредитного інституту;

• потреби та ін.

На прикладі цієї класифікації можна простежити еволюцію форм банківської реклами. Так, до того часу, поки конкуренція на ринку банківських послуг ще не була досить жорсткою, у комунікаційній діяльності банків превалювала реклама банківського продукту (послуг).

Істотним обмеженням використання цього виду реклами є певна однорідність банківських послуг, пов'язана з тим, що головний об'єкт послуг у всіх банків однаковий (гроші), а також з посиленням одноманітності асортименту внаслідок універсалізації банківської справи. Крім того, банківські продукти, як уже відзначалося, задовольняють потреби покупців лише опосередковано.

Ефективність банківської реклами звичайно нижча, ніж реклами в матеріальному виробництві. Реклама послуг окремого банку конкурує не тільки з рекламою інших фінансово-кредитних інститутів, але і - як реклама "малоцікавого продукту" - з рекламою продуктів інших галузей економіки.

Таким чином, з часом у рамках рекламної політики банків з'являються елементи реклами потреб, коли рекламується не стільки сама банківська послуга, скільки кінцева потреба, задовольнити яку клієнт зможе в результаті придбання цієї послуги. Це знайшло відображення, зокрема, у доданні особливого найменування послугам, спрямованим на задоволення певних кінцевих потреб (наприклад, автокредит, заощадження на будівництво, навчання і т.д.). Така конкретизація об'єкта реклами повинна була сприяти ідентифікації клієнтами послуг певного банку, а отже, підвищенню ефективності витрат на рекламу.

Однак це не вирішило всіх проблем банківської реклами. Проведені в Німеччині дослідження засвідчили, що запам'ятовування банківської реклами не перевищує 30%, у той час як аналогічний показник, наприклад, для реклами автомобілів становив 40%, а для реклами напоїв - 58%.

Тому в даний час в умовах глобалізації конкуренції в банківській справі значно посилюється акцент на рекламу фінансово-кредитного інституту в цілому, покликану сформувати сприятливий імідж банку.

Під банківським іміджем розуміють сукупність свідомих та підсвідомих уявлень клієнтів і громадськості про той чи інший банк. Зрозуміло, реклама є не єдиним засобом створення іміджу, вона відіграє при цьому важливу роль, сприяючи формуванню фірмового духу (стилю) за

допомогою розробки та використання банківської символіки. Елементами банківської символіки є фірмовий (товарний) знак, фірмовий колір і фірмовий девіз [47, с.203].

Фірмовий знак - своєрідна візитна картка, завдяки якій банк ідентифікується нинішніми і потенційними клієнтами без додаткової інформації. У його зображенні, а також в оформленні рекламних оголошень, банківських вітрин і внутрішніх приміщень, банківської атрибутики використовується фірмовий колір. Фірмовий девіз у друкованій рекламі розміщується звичайно під фірмовим знаком, його зміст змінюється дуже рідко.

Справжнім капіталом банку є вартість товарного знаку, яка може бути визначена як сукупна вартість атрибутів, що здійснюють істотний вплив на вибір клієнтів. Мова йде про грошову оцінку здатності товарного знаку змінювати обсяг попиту клієнтів. Ця оцінка може бути як позитивною, так і негативною, за інших однакових умов саме вона визначає схильність клієнта до придбання банківського продукту.

Ще однією класифікацією видів банківської реклами є групування залежно від конкретних цілей рекламної кампанії. З цього погляду розрізняють такі види реклами:

Ø вступна (ознайомлення з банком і сферою його діяльності);

Ø експансивна (залучення нових клієнтів і розширення частки банку на ринку);

Ø нагадуюча (утримання постійних клієнтів і збереження частки ринку);

Ø обмежувальна (використовується при скороченні окремих банківських операцій) [47, с.208].

Межа між рекламою та стимулюванням збуту досить умовна. Стимулювання збуту являє собою набір інструментів, призначених для посилення відповідної реакції цільової аудиторії на різні заходи в рамках маркетингової стратегії банку. На відміну від реклами стимулювання збуту є

короткостроковим інструментом впливу на ринок. Воно не може забезпечити стійке зростання попиту на послуги банку. Однак ефект від використання методів стимулювання збуту досягається значно швидше, ніж у результаті використання інших інструментів комунікаційної політики банку. Інструменти стимулювання збуту поділяються на такі групи:

• стимулювання споживачів• стимулювання споживачів:

- оснащення банківських приміщень для підвищення якості обслуговування клієнтів;
- обладнання приміщень для клієнтів необхідними інформаційними матеріалами (довідниками, каталогами, консультаційними листівками та проспектами);
- проведення акцій із залучення клієнтів (організація консультаційних днів, конкурсів, лотерей, вручення подарунків, випуск календарів, авторучок і іншої атрибутики з фірмовою символікою банку, надання премій, знижок на ціни тощо);

• стимулювання працівників банку (премії, подарунки, додаткові відпустки, конкурси).

Стратегія формування банківського іміджу не вичерпується рекламними заходами, включаючи в себе всі зовнішні прояви діяльності банку, серед яких важливе місце займає робота з громадськістю.

Робота з громадськістю (public relations) - це сукупність зусиль банку, спрямованих на створення сприятливого клімату для своєї діяльності шляхом взаємодії з усіма секторами зовнішнього середовища (у першу чергу, створення позитивної суспільної думки). У той час як рекламні заходи обмежуються рамками ринків збуту, робота з громадськістю виходить за ці межі [47, с.219].

Так, ВАТ "Державний ощадний банк України" ("Ощадбанк") здійснив дослідницький проект "Вивчення ставлення споживачів до Ощадбанку України". Результати маркетингового дослідження, що виконала компанія

Ukrainian Marketing Group (UMG), представив її директор Артур Герасимов. Усього було опитано 2165 чоловік різних соціальних груп і віку. Опитування проводилося UMG у 74 населених пунктах з 24 областей України й АР Крим.

Ціль дослідження - визначити фактори, що впливають на вибір банку клієнтами - фізичними особами та попит на банківські послуги. Тепер "Ощадбанк" зможе врахувати їх при розробці своєї маркетингової політики та, як наслідок, істотно поліпшити рекламу банківських продуктів і послуг на фінансовому ринку. Крім того, це відкриває нові можливості для зміцнення позитивної ділової репутації Ощадного банку України [71, с.84].

У формуванні довіри до банківської системи значну роль відіграє Національний банк України. Він запроваджує економічні нормативи ліквідності і платоспроможності, які є обов’язковим для виконання всіма діючими банками.

Важливе значення має послаблення політичних ризиків в банківській діяльності. Тому стабільна політична ситуація навколо великого і середнього бізнесу дасть банкам можливість нормально працювати з ним, і нарощувати довіру з боку населення.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Ефективна депозитна політика комерційного банку повинна включати заходи щодо використання мотиваційних інструментів та підвищення привабливості вкладів шляхом раціонального поєднання цінових і нецінових методів маркетингової політики; особливостей депозитної політики комерційних банків України, що зумовлюються посиленням конкуренції.

В умовах загострення конкурентної боротьби між комерційними банками за ресурси та ефективні напрями їх розміщення для підтримки своєї конкурентоспроможності та досягнення успіхів в сфері депозитної діяльності, залучення нових вкладників та заохочення існуючих до подальшої співпраці з банком, комерційні банки повинні не просто запропонувати вкладникам оптимальну процентну ставку за депозитом, широкий асортимент депозитних послуг та якісне обслуговування, а й мотивувати клієнтів до вкладення коштів створивши максимально сприятливі умови за депозитними вкладами, які будуть заохочувати вкладників до розміщення їх заощаджень.

Також, не менш важливим фактором, збільшення ресурсної бази банку є довіра з боку населення. Відновлення довіри до банківської системи у перспективі сприятиме переорієнтуванню грошових потоків із тіньової частини економіки до банківського сектора, що дасть змогу українській банківській системі повноцінно функціонувати. А застосування у практичній діяльності розглянутих напрямів удосконалення операцій щодо формування ресурсної бази банків та заходів по відновленню довіри до них, могло б значною мірою розширити можливості банків у сфері мобілізації ресурсів та їх ефективного використання.

ВИСНОВКИ

Дослідження проблеми заощаджень населення та їх ролі у формуванні ресурсної бази банків, вивчення діючої практики акумулювання заощаджень населення, а також аналіз можливих шляхів удосконалення діяльності банків щодо мобілізації заощаджень населення, дозволило сформулювати ряд висновків та пропозицій, які розкривають результати виконання поставлених завдань дослідження.

1. Для більш глибокого розуміння сутності заощаджень населення та їх практичного використання при формуванні ресурсної бази банків необхідним є дослідження розвитку теорій заощаджень населення. На сьогодні в літературі і практиці не існує сталого поняття «заощадження». У побутовому сенсі термін «заощадження» використовується для позначення грошових коштів, що відкладаються населенням на майбутнє. Держкомстат трактує заощадження як різницю між доходами населення і його поточними витратами, тобто, як ту суму грошових коштів, яка залишилася не спожитою в аналізованому періоді. Такий підхід до визначення заощаджень можна вважати спрощеним, оскільки він зводиться до обчислення арифметичної різниці, в процесі чого ігнорується економічна суть заощаджень. А також заощадження можна визначити як частину доходу, що залишилася після сплати податків, яка не споживається.

2. Поняття «заощадження» є багатогранним, тому виділяють дуже багато класифікаційних ознак. За основними суб’єктами господарювання заощадження поділяються на заощадження населення, заощадження корпоративного сектора, заощадження держави.

3. Ресурсна база банку має найважливіше значення і є основним чинником успішної його діяльності, тому що формування ресурсів і надання кредитів знаходяться в тісному взаємозв'язку.

4. Проаналізувавши структуру банківських ресурсів комерційних банків, складовими частинами ресурсної бази банку є власні, залучені (депозитні) та позичені (не депозитні) кошти.

5. Робота комерційних банків, а саме їх депозитна політика набуває соціального характеру, тобто по залученню коштів населення використовують не тільки традиційні види внесків і послуг, пропонуючи клієнтам більш вигідні умови, але і знайшли нові форми організації заощаджень і залучення коштів громадян. Це може бути залучення банками різдвяних, відпускних, податкових та інших строкових вкладів, так звані «now»- рахунками та «supernow»-рахунки тощо. Для банків такі методи мобілізації коштів вигідні тим, що вони сприяють зростанню депозитів і стимулюють ощадливість вкладників.

6. Ще одним видом залучення заощаджень населення є з'єднання традиційного депозитного внеску із цілим набором небанківських послуг – страхових, туристичних або по придбанню споживчих товарі зі знижкою.

7. Застосування в Україні безготівкових розрахунків за допомогою пластикових карток – один із найперспективніших шляхів залучення заощаджень населення у грошовий обіг країни.

8. Особливість українського ринку фінансових ресурсів полягає у його вразливості до зовнішніх економічних чи політичних змін через брак упевненості вкладників у надійності власних заощаджень. Тому створення, та ефективна діяльність такої структури, як Фонд гарантування вкладів фізичних осіб є однією із базових умов зростання величини вкладів у банківську систему України, а через неї – і в економіку загалом. Учасниками фонду в обов'язковому порядку є банки , що мають ліцензію на право залучення депозитів від фізичних осіб. Створення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб стало прогресивним кроком України на шляху до інтеграції в Європейське співтовариство. Гарантування вкладів має подвійне призначення: на мікрорівні воно покликане захищати вкладників, на

макрорівні – мінімізувати негативний вплив банківської кризи та сприяти зміцненню довіри до банківської системи.

9. Банківська система України знаходить на етапі якісного зростання, що визначаються загостренням конкуренції і посиленням вимог до діяльності банківських інститутів, що визначає необхідність розробки ефективної депозитної політики з метою залучення потенційних клієнтів. Відкриття депозитних вкладів на сьогодні є першим етапом співпраці банку і клієнта; встановлення взаємовідносин через відкриття депозитного рахунку дозволяє зацікавити клієнта в отриманні подальших послуг комерційного банку і сформувати механізм різнопланової співпраці «клієнт-банк», який характеризується високим ступенем довіри, мінімізацією ризику та зацікавленістю сторін в ефективній діяльності кожного із суб'єктів.

10. Проаналізувавши пропозицію українських банків і вивчивши таку ж західних банків стало очевидно, що українські банки не використовують увесь потенціал. Тому, щоб досягти вищезазначених цілей було запропоновано істотно нову послугу, яку ми назвали «Інвестиційна пара», за допомогою якої збільшиться кількість клієнтів банку, а отже і ресурсна база.

11. Проаналізувавши ступінь довіри населення до банків ми виокремили шляхи, методи і напрями її підвищення, серед яких є об'єктивні та суб'єктивні, а також виокремили ряд проблем, які підривають довіру вкладників коштів до банку. Проблему підвищення довіри населення до банків потрібно розглядати як загальноекономічну і вирішувати не тільки на рівні окремого банку, а й на рівні держави.

12. Актуальним у наш час є питання створення системи страхування депозитів, яка створить певний позитивний імідж банку, що в свою чергу, зробить банк привабливим для клієнтів, а клієнтів впевненими в захищеності свої заощаджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики [Текст]: монографія / М. Д. Алексеєнко. – К. : КНЕУ, 2002. – 276 с.

2. Аналіз банківської діяльності [Текст]: навч. посіб./ А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; за ред. А. М. Герасимовича. – [2-ге вид.]. – К. : КНЕУ, 2006. – 600 с.

3. Аналіз ринку банківських послуг [Текст]: навч. посіб./ В. Б. Захожай, С.С. Герасименко, Т.О. Терещенко та ін.; За заг. ред. В.Б. Захожая, К.: МАУП, 2006. – 188с.

4. Банківський менеджмент [Текст]: навч. посіб./ О. Кириченко, І. Гіленко, А. Ятченко. – К. : Основи, 1999. – 671 с.

5. Банківські операції [Текст]: підручник / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2000. – 384 с.

6. Банківські операції [Текст]: підручник / за ред. Міщенка В. І., Слав'янської Н. Г. – К. : Знання, 2006. – 727 с.

7. Банківські операції [Текст]: підручник / О.В. Дзюблюк, Я.І. Чайковський, Н.Д. Галапуп та ін..; за ред. О.В. Дзюблюка. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. – 696с.

8. Банківський нагляд. Фінансовий стан банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/ index.htm.

9. Барназюк Я. Проблемні питання сплати банками збору до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [Текст] / Я. Барназюк // Вісник Національного банку України. – 2012. - №7 – С.41-45

10. Белугин Ю. М. Сберегательное дело [Текст]: учеб. пособ./ Ю. М Белугин. – М.: «Финансы и статистика», 2001. – 245 с.

11. Богуцька Н. Кошти населення у формуванні ресурсної бази банків [Текст] / Н. Богуцька // Вісник Національного банку України. – 2011. - №12. - С.26-28.

12. Большой экономический словарь [Текст] / под ред. А. Н. Вазрилияна. – 4 -е изд. доп. и перераб. – М. : Ин-т новой экономики, 1999. – 1248 с.

13. Васильченко З.М. Кошти населення у формуванні фінансових ресурсів банків [Текст] / З.М. Васильченко // Фінанси України. – 2008. - № 4. – С.94-103.

14. Васильченко З. Капіталізація банків як ключова компонента стратегії зростання [Текст] / З. Васильченко // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2004. – № 5–2. – С. 76–86.

15. Васюренко О.В. Банківський менеджмент [Текст]: посібник / О.В. Васюренко. - К.: Академія, 2001. – 320 с.

16. Васюренко Л. В. Ресурси комерційного банку: теоретичний та прикладний аналіз [Текст] : монографія / Л. В. Васюренко, І. М. Федосік. – Х. : ПП Яковлєва, 2003. – 88 с.

17. Васюренко О. В. Банківські операції [Текст]: навчальний посібник / О. В. Васюренко. – К.: Знання, КОО, 2000. – 243 с.

18. Версаль Н. І. Особливості формування депозитних ресурсів банками України [Текст] / Н. І. Версаль / Фінанси України. – 2011. - № 12. – С. 89–95.

19. Вожжов А. П. Процессы трансформации банковских ресурсов [Текст]: монография / А. П. Вожжов. – Севастополь : СевНТУ, 2006. – 339 с.

20. Вожжов С. П. Ресурсний потенціал як чинник ефективності регулювання банківської ліквідності [Текст] / С. П. Вожжов // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка ; редкол.: В. Д. Базилевич (відп. ред.) та ін. ; Київський Національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ : Київський університет, 2009. – № 115 – С. 19–22.

21. Волосович С. Особливості й тенденції розвитку національної системи страхування банківських вкладів в умовах євроінтеграції [Текст] / С. Волосович, В. Тринчук // Вісник НБУ. – 2010. – № 8 (138). – С. 28–37.

22. Галіцейська Ю. М. Депозити населення – важливе джерело залучених ресурсів банків [Текст]/ Ю. М. Галіцейська // Труды III Международной

научно–практической конференции аспирантов и студентов „Проблемы развития финансовой системы Украины в условиях глобализации” / [відп. за вип. Друзин Р.В.] . – Сімферополь, 21–23 марта 2007 г. – С. 31–32.

23. Галіцейська Ю. М. Оптимізація роботи банків із залучення депозитів населення в умовах фінансової кризи [Текст] / Ю. М. Галіцейська // Банківська справа. – 2009. – № 6. – С. 85–91.

24. Галіцейська Ю. М. Оптимізація діяльності банківських установ щодо організації депозитних операцій [Текст] / Ю. М. Галіцейська, О. Л. Малахова // Світ фінансів. – Тернопіль, 2010. – № 3. – С.18-30.

25. Галіцейська Ю. М. Сучасний стан, проблеми та напрями роботи банків щодо залучення депозитів [Текст] / Ю. М. Галіцейська // Збірник тез доповідей Міжнародного наукового круглого столу „Забезпечення стійкості банківської системи як необхідна умова подолання кризових явищ в економіці”. / ред. колег. Дзюблюк О.В. [відп. ред. та ін.] – Тернопіль, 23 березня 2010 р. – С. 43–46.

26. Грошово-кредитна система України в умовах ринкових перетворень в економіці [Текст]: Монографія / За ред..д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. – Тернопіль: «Карт-Бланш», 2007. – 308 с.

27. Гузов К. О. Депозитный портфель банка: совершенствование методов и инструментов формирования [Текст] / К. О. Гузов // Банковское дело. – 2012. – № 2. – С. 62–67.

28. Динаміка фінансового стану банків України на 1 липня 2012 року. [Текст] // Вісник НБУ. - 2012. - № 6 – С.56-57

29. Дмитрієва О. А. Оптимізація депозитної діяльності комерційного банку[Текст] / О. А. Дмитрієва // Фінанси України. – 2011. – № 5. – С. 138–145.

30. Довгань Ж. М. Капіталізація банківської системи України [Текст] / Ж. М. Довгань // Вісник НБУ. – 2008. – № 11. – С. 10–14.

31. Економічна енциклопедія : у трьох томах / Б. Д. Гаврилишин (голова ред. ради) [та ін.]. – К. : Академія, 2000, 2002. – Т. 3. – 951с.

32. Енциклопедія банківської справи України [Текст]/ редкол. В. С. Стельмах (голова) [та ін.]. – К. : Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.

33. Єгоричева С.Б. Організація діяльності банків у зарубіжних країнах [Текст]: навч.посібник / С.Б. Єгоричева. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 208 с.

34. Жупанин В. Довірче управління коштами фізичних осіб як перспективний напрямок залучення коштів населення [Текст] / В. Жупанин // Банківська справа. – 2012. – № 3. – С. 65–74.

35. Заруба Ю., Зарічна Г. Ресурсні пріоритети банківської конкуренції в Україні / Ю.Заруба, Г.Зарічна // Вісник Національного банку України. – 2004. - №9. – С.30-33.

36. Землячов С. В. Питання залучення депозитних ресурсів вітчизняними і закордонними комерційними банками [Текст] / С. В. Землячов // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченко. – Випуск 48. – 2012. – С. 49–52. – (Серія Економіка).

37. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах: постанова Правління НБУ: затверджена 12.11.2003р. № 492 // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2004. – № 2. – С. 3–70.

38. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: постанова Правління НБУ: затверджена 28.08.2001 р. №368 // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2001.– № 6.– С. 3–35.

39. Іщенко І. Перспективи розвитку вітчизняної системи страхування депозитів у світлі євроінтеграції [Текст] / І. Іщенко // Вісник НБУ. – 2010. – № 5. – С. 52–58.

40. Клюско Л. А. Банківська система України в контексті викликів фінансової кризи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: – http://www.confcontact.com/2008dec/1_klusko.htm.

41. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег [Текст]. – М.: Гелиос АРВ, 1999. – 144с.

42. Кириченко О.А.Банківський менеджмент [Текст]: навч.посібник / О.А.Кириченко, І.В.Гіленко, С.Роголь, С.В.Сиротян, О. Нємой . -К.: Знання-Пресс, 2002. – 438с.

43. Коваль С. Л. Формування фінансових ресурсів комерційних банків [Текст] / С. Л. Коваль // Фінанси України. – 2008. – № 7. – С. 110–115.

44. Ковшар А. І. Шляхи удосконалення депозитної політики на сучасному етапі [Текст] / А. І. Ковшар // Фінанси України. – 2012.- №7. – С.13-18

45. Краевая А. Депозитный продакт-менеджмент [Текст] / А. Краевая // Банковская практика за рубежом. – 2012. – № 10. – С. 38–41.

46. Лаптєв С.М. Банківська діяльність (вітчизняний і зарубіжний досвід) [Текст]: навчальний посібник / С.М.Лаптєв, М.П.Денисенко, В.Г.Кабанов, О.С.Любунь. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 215с.

47. Лютий І. О. Банківський маркетинг [Текст]: підручн. для студ. вищ. навч. закл. / І. О. Лютий, О. О. Солодка – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 776 с.

48. Макконелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика: В 2-х т. [Текст]: Пер. з англ. – Т. 2. – Таллин, 1993. – 400 с.

49. Малік М. Захист заощаджень населення в банківській системі як напрям підвищення стабільності кредитних установ України [Текст] / М. Малік, В. Харабара // Вісник КНУ ім. Шевченка. Сер. Економіка. – 2011. – № 86-87. – С. 114.

50. Марцин В.С. Роль заощаджень населення у трансформації економіки [Текст] / В.С. Марцин // Фінанси України. – 2012. - № 4. – С.85-93.

51. Мещерякова А.А. Організація діяльності комерційного банку[Текст]. навчальний посібник / А.А. Мещерякова. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 608с.

52. Мещеряков А. А. Формування та використання ресурсної бази банку [Текст] / А. А. Мещеряков // Фінанси України. – 2011. – № 3. – С. 89–93.

53. Огієнко В.І. Страхування депозитів [Текст]: навч.посібник / В.І.Огієнко, Н.О.Кожель. – Львів: ЛБІ НБУ, 2009. – 207 с.

54. Огієнко В., Раєвська Т. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб - гарант захисту “малих” вкладників в Україні / В.Огієнко, Т.Раєвська // Вісник Національного банку України. – 2001. - №6 – с.39-44

55. Олексієнко М.Д. Грошові заощадження населення [Текст] / М.Д.Олексієнко, В.А.Ольшанський, В.М. Ярмак.– К.: «Знання України», 2005. – 64с.

56. Олійник Д. Ресурсна база українських комерційних банків як джерело ліквідності [Текст]/ Д. Олійник // Банківська справа. – 2012. -№2 – С.42-44

57. Операції комерційних банків [Текст] / Р. Коцовська, В. Ричаківська, Г. Табачук та ін. – 3-тє вид. – К. : Алерта ; Львів : ЛБІ НБУ, 2003. – 500 с.

58. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2013 року [Текст] // Вісник Національного банку України. – 2013. - №2 – С.67

59. Остапишин Т.П. Основи банківської справи [Текст]: курс лекцій / Т.П. Остапишин. – К.: МАУП, 2009. - 112 с.

60. Офіційний сайт Асоціації українських банків [Електроний ресурс] / Режим доступу: http: www.aub.org.ua

61. Офіційний сайт Національного банку України [Електроний ресурс] / Режим доступу: http: www.bank.gov.ua

62. Офіційний сайт польського банку Millennium SA [Електроний ресурс] / Режим доступу: http: www.millenet.pl

63. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [Електроний ресурс] / Режим доступу: http: www.fg.org.ua

64. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [Електроний ресурс] / Режим доступу: http: uk.wikipedia.org/wiki/

65. Павлюк С.М. Сутність ресурсів комерційного банку [Текст] / С.М. Павлюк // Фінанси України. – 2010. - № 12. – С.108-114.

66. Петрук О.М. Банківська справа [Текст]: навчальний посібник / О.М. Петрук .; за ред. Ф.Ф. Бутинця. – К.: Кондор, 2011. – 461 с.

67. Про банки і банківську діяльність: закон України: прийнятий 07.12.2000 р. №2121– III/ Верховна Рада України. – Офіц. вид.// Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 8. – С. 5–13.

68. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: закон України: прийнятий 23.02.2012р. № 4452–VI / Верховна Рада України. – Офіц. вид. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fg.org.ua/ua/zakonod.html

69. Розвиток банківської системи України, як основа реалізації стратегії економічного зростання [Текст]: монографія / О.В. Дзюблюк, Б.П. Адамик, Г.Р. Балянт та ін.; за ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2010. – 384 с.

70. Реорганізація та реструктуризація комерційних банків [Текст]: навч. посіб. / В. І. Міщенко, А. В. Шаповалов, В. В. Салтинський, І. М. Вядрова. – К. : Знання, КОО, 2006. – 216 с.

71. Рибай О.Й. Операції Ощадного банку України [Текст]: навч.посібник / О.Й.Рибай, Г.П.Табачук, Л.М.Хміль. – К.: Товариство «Знання України», КОО, 2008. – 153 с.

72. Романенко Л.Ф. Банківський маркетинг [Текст]: підручник / Л.Ф. Романенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2012. – 344 с.

73. Савлук М. Довіра населення як чинник ефективної банківської діяльності [Текст] / М.Савлук // Вісник Національного банку України. – 2003. – №8. – С.8-10.

74. Система гарантування вкладів в Україні [Текст]: монографія / за заг. ред. Т. С. Смовженко. – Львів : Львівський банківський інститут НБУ, 2012. – 255 с.

75. Семюельсон П. А., Нордгауз В. Д. Мікроекономіка [Текст]: підручник/ П. А.Семюельсон, В. Д. Нордгауз Пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – 676с.

76. Снігурська Л. П. Банківські операції та послуги [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. П. Снігурська. – К. : МАУП, 2011. – 456 с.

77. Сухарський В.С. Ощадна справа: основи теорії і практики [Текст] / В.С.Сухарський. – Тернопіль: Астон, 2003. – 464 с.

78. Тарасовець О. М. Перспективи розвитку банківських послуг [Текст] / О. М. Тарасовець // Фінанси України. – 2012. - №1. – С.91-95

79. Тігіпко С.Л. Сучасна Україна: шляхи, форми, проблеми реформування банківської системи [Текст] / С.Л. Тігіпко // Вісник НБУ. - №4. – 2003. – С.5

80. Циганов О. Р., Косова Т.Д. Банківські операції [Текст]: навч.посібник / Циганов О. Р., Косова Т.Д. – Київ: «Центр учбової літератури», 2008. – 371с.

81. Чайковський Я.І. Платіжні системи [Текст]: навч.посібник/ Я.І.Чайковський. – Тернопіль: «Карт-Бланш», 2006. – 210 с.

82. Шевченко Р.І. Банківські операції [Текст]: навч.-метод.посібник для самост.вивч.дисцип / Р.І.Шевченко. – К.:КНЕУ, 2010. – 160 с.

83. Шелудько В. М. Фінансовий ринок [Текст]: нач. посіб / В. М. Шелудько. – К : Знання-Прес, 2011. – 535 с.